

Regeringens proposition

1998/99:65

Videokonferens i rättegång

Prop.
1998/99:65

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 4 mars 1999

Göran Persson

Laila Freivalds
(Justitiedepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att det på försök införs en möjlighet att använda videokonferens vid handläggningen av mål och ärenden i de allmänna domstolarna.

Förslaget innebär att parter i brottmål och tvistemål under vissa förutsättningar skall kunna delta i ett sammanträde inför rätten genom videokonferens. Vidare föreslås att bevisning, t ex vittnesförhör, skall kunna tas upp genom videokonferens. Enligt förslaget skall det även vara möjligt att använda videokonferens vid handläggningen av konkurs- och domstolsärenden.

Syftet med försöksverksamheten är att ge domstolarna ett redskap som möjliggör en mer flexibel handläggning av mål och ärenden och att erbjuda medborgarna ökad tillgänglighet till domstolarna.

Lagen föreslås träda i kraft den 1 januari 2000 och gälla till utgången av år 2001.

1	Förslag till riksdagsbeslut	3
2	Lagtext.....	4
3	Ärendet och dess beredning.....	6
4	Bakgrund	6
4.1	Gällande ordning.....	6
4.2	Ny teknik i domstolarna	8
5	Omfattningen av en försöksverksamhet.....	11
5.1	Utgångspunkter för användning av videokonferens i rättegång.....	11
5.2	Tvistemål.....	12
5.3	Brottmål	14
5.3.1	Tilltalads möjlighet att delta i huvudförhandling genom videokonferens	14
5.3.2	Misstänkts möjlighet att delta i häktningsförhandling och annan förhandling genom videokonferens	17
5.3.3	Åklagares möjlighet att delta i förhandling genom videokonferens	19
5.3.4	Målsägandes möjlighet att delta i förhandling genom videokonferens	20
5.4	Domstolsärenden.....	21
5.5	Konkursärenden	21
5.6	Bevisupptagning.....	22
5.7	Påföljer för utevaro m.m.	24
6	Ikraftträdande m.m.	26
7	Kostnadseffekter m.m.....	26
8	Författningskommentar.....	27
Bilaga 1	Promemorians lagförslag	33
Bilaga 2	Förteckning över remissinstanser som har yttrat sig över departementspromemorian Domstolsförfarandet Förslag till förbättringar (Ds 1997:7).....	43
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanser som har yttrat sig över betänkandet Brottsoffer Vad har gjorts? Vad bör göras? (SOU 1998:40).....	44
Bilaga 4	Lagrådsremissens lagförslag.....	45
Bilaga 5	Lagrådet.....	47
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 4 mars 1999	48

1 Förslag till riksdagsbeslut

Prop. 1998/99:65

Regeringen föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till lag om försöksverksamhet med videokonferens i rättegång.

Regeringen har följande förslag till lagtext.

Förslag till lag om försöksverksamhet med videokonferens i rättegång

Härigenom föreskrivs följande

1 § Vid handläggningen av mål och ärenden i de allmänna domstolar som regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Domstolsverket bestämmer får videokonferens användas på försök i enlighet med vad som föreskrivs i denna lag.

2 § En part får delta i ett sammanträde inför rätten enligt rättegångsbalken genom videokonferens

1. om det är lämpligt med hänsyn till ändamålet med partens inställelse och övriga omständigheter, eller

2. om sammanträdet annars skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att parten inställer sig i rättssalen.

Första stycket gäller inte för en tilltalad i tingsrätt om det finns anledning att döma till någon annan påföljd än böter, fängelse i högst tre månader, villkorlig dom eller skyddstillsyn eller sådana påföljder i förening. Med nämnda påföljder likställs förordnande enligt 34 kap. 1 § 1 brottsbalken, om det inte i samband med förordnandet blir aktuellt att förklara villkorligt medgiven frihet förverkad i fråga om en strafftid som överstiger tre månader.

3 § Utan hinder av vad som sägs i 16 kap. 2 § konkurslagen (1987:672) får den som skall kallas till ett sammanträde i ett konkursärende delta i sammanträdet genom videokonferens

1. om det är lämpligt med hänsyn till ändamålet med hans eller hennes inställelse och övriga omständigheter, eller

2. om sammanträdet annars skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att han eller hon inställer sig i rättssalen.

4 § En part får delta i ett sammanträde enligt lagen (1996:242) om domstolsärenden genom videokonferens

1. om det är lämpligt med hänsyn till sammanträdets ändamål och övriga omständigheter, eller

2. om sammanträdet skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att parten inställer sig i rättssalen.

5 § Bevisning får tas upp genom videokonferens

1. om det är lämpligt med hänsyn till bevisningens art och övriga omständigheter, eller

2. om bevisupptagning enligt reglerna i rättegångsbalken skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att bevisningen tas upp på ett sådant sätt.

Första stycket gäller även bevisupptagning enligt lagen (1996:242) om domstolsärenden.

6 § I fråga om den som kallas till ett sammanträde genom videokonferens gäller inte bestämmelserna i rättegångsbalken, konkurslagen (1987:672) eller lagen (1996:242) om domstolsärenden om kallelser och förelägganden och om påföljder för utevaro. Kallelse till sammanträde genom videokonferens skall ske på det sätt som rätten finner lämpligt.

Den som har kallats att delta i en förhandling genom videokonferens men som motsätter sig att delta på detta sätt, har rätt att inställa sig i rättssalen.

Den som deltar i ett sammanträde genom videokonferens med stöd av denna lag skall anses ha inställt sig inför rätten.

7 § Den som har kallats till ett sammanträde genom videokonferens har rätt till ersättning i enlighet med vad som sägs i rättegångsbalken eller lagen (1996:242) om domstolsärenden.

8 § Utan hinder av vad som sägs i 5 kap. 9 § rättegångsbalken om förbud mot fotografering får videokonferens användas i enlighet med vad som föreskrivs i denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2000 och gäller till utgången av år 2001.

Under några år har det hos Justitiedepartementet samlats ett antal olika ändringsförslag avseende bl.a. rättegångsbalken, som domstolar och domare fört fram i olika sammanhang. Den 29 september 1995 fick en utredare i uppdrag att gå igenom detta material och lämna förslag till lagändringar som är påkallade på grund av materialet eller i övrigt. Utredaren fick även i uppdrag att lämna förslag till nödvändig reglering för att videoteknik skall kunna utnyttjas i domstolarna. Resultatet av detta arbete redovisades i departementspromemorian Domstolsförfarandet – Förslag till förbättringar (Ds 1997:7). Promemorians lagförslag såvitt avser användning av videoteknik finns i *bilaga 1*.

Den 15 juni 1995 beslutade regeringen att tillkalla en särskild utredare som fick i uppgift att utvärdera de åtgärder som den senaste tioårsperioden har vidtagits på brottsofferområdet (dir. 1995:94). Utredningen antog namnet Brottsofferutredningen. Utredningen överlämnade sitt betänkande, Brottsoffer – Vad har gjorts? Vad bör göras? (SOU 1998:40) i mars 1998. I Brottsofferutredningens betänkande behandlas bl.a. frågan om användning av videoteknik i domstol, då förhörspersoner är utsatta för hot eller påtryckning.

Departementspromemorian och betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilagorna 2 och 3*.

Sammanställningar av remissvaren finns tillgängliga i Justitiedepartementet (dnr Ju 97/480 och Ju 98/1237).

I detta ärende behandlar regeringen frågan om användning av videokonferens i rättegång.

Lagrådet

Regeringen beslutade den 4 februari 1999 att inhämta Lagrådets yttrande över det förslag som finns i *bilaga 4*. Lagrådet har fäst uppmärksamhet på hur 2 § första stycket i förslaget har utformats, men har inte haft några avgörande invändningar mot den föreslagna regleringen. Lagrådets yttrande kommenteras i författningskommentaren till 2 §. Lagrådets yttrande finns i *bilaga 5*. Vissa redaktionella ändringar har gjorts i lagtexten.

4 Bakgrund

4.1 Gällande ordning

Rättegången i tvistemål och brottmål vid de allmänna domstolarna, dvs. tingsrätterna, hovrätterna och Högsta domstolen, regleras i rättegångsbalken, som trädde i kraft den 1 januari 1948. Handläggningen i de allmänna domstolarna av sådana rättsvårdsärenden som skall tas upp av en tingsrätt och som inte skall handläggas enligt rättegångsbalken regleras i lagen (1996:242) om domstolsärenden.

Genom rättegångsbalken infördes en processordning som var strikt grundad på principerna om muntlighet, koncentration och omedelbarhet. Av dessa principer följer bl.a. att målen skall avgöras vid en muntlig, koncentrerad huvudförhandling, där bevisningen läggs fram och parternas argumentering äger rum omedelbart. Målets avgörande skall grundas på det material som läggs fram vid förhandlingen. I fråga om bevisningen bygger rättegångsbalken på att fri bevisprövning tillämpas.

Huvudregeln är således att ett mål skall avgöras efter huvudförhandling. De grundläggande principerna har emellertid mjukats upp något under årens lopp i syfte att göra förfarandet mer ändamålsenligt. Som exempel kan nämnas 1987 års reform av tingsrättsförfarandet. I samband härmed fick rätten större möjlighet att välja mellan muntlig och skriftlig handläggning under förberedelsen och det infördes bl.a. möjligheter för tingsrätterna att avgöra vissa tvistiga mål på handlingarna.

I rättegångsbalken finns ett flertal bestämmelser som reglerar hur en part skall inställa sig till sammanträden inför rätten. Huvudregeln är att en part skall inställa sig till rättens sammanträden, men inställelse kan ske på olika sätt. I vissa fall föreskrivs att en part skall inställa sig personligen medan det i andra fall är tillräckligt att parten inställer sig genom ombud. Är parten en juridisk person eller kan parten inte rättsligt förfoga över saken förs talan av partens ställföreträdare. Vad som sägs om en parts skyldighet att inställa sig personligen gäller enligt tvistemålsreglerna också en parts ställföreträdare. Regler om en parts skyldighet att inställa sig till rättens sammanträden i tvistemål finns i 11 kap. 5 § rättegångsbalken. I fråga om målsäganden i brottmål regleras frågan i 20 kap. 14 § och för den misstänktes del i 21 kap. 2 § rättegångsbalken.

I vissa fall behöver en part över huvud taget inte inställa sig till ett sammanträde inför rätten utan kan ha kontakt med domstolen per telefon.

Användning av telefon i rättegång

Möjligheten att hålla sammanträden och förhör per telefon har funnits i ett antal år. Användningen av telefon i rättegång inleddes med en försöksverksamhet där telefonen användes som ett alternativ och komplement till de ordinarie reglerna om parternas närvaro och bevisupptagning. Permanent regler om användning av telefon i rättegång infördes i rättegångsbalken i samband med nyss nämnda tingsrättsreform (SFS 1987:747, prop. 1986/87:89, bet. JuU31, rskr. 278)

Bestämmelserna om användning av telefon i rättegång innebär i korthet följande. I tvistemål är det under vissa förutsättningar möjligt för en part att utföra sin talan per telefon vid sammanträden för muntlig förberedelse. I brottmål finns motsvarande möjlighet att hålla telefonsammanträde vid förberedelse som i tvistemål, 45 kap. 13 § tredje stycket rättegångsbalken. Detsamma gäller i mål om enskilt åtal, 47 kap. 10 § rättegångsbalken. Om rätten har hållit muntlig förberedelse i ett tvistemål per telefon är det även möjligt att hålla en så kallad förenklad huvudförhandling per telefon. Detta förutsätter emellertid att huvudförhandlingen hålls i omedelbart samband med förberedelsesammanträdet, 42 kap. 10 och 20 §§ rättegångsbalken.

Förutsättningarna för att det skall vara möjligt för en part att i ovan angivna situationer föra sin talan per telefon vid ett telefonsammanträde är antingen att det är lämpligt med hänsyn till sammanträdetets ändamål och övriga omständigheter, *eller* att ett sammanträde inför rätten skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att ett sammanträde hålls inför rätten. Reglerna i rättegångsbalken om kallelser och förelägganden och om påföljder för utevaro gäller inte i fråga om sammanträden som hålls per telefon.

Det är även möjligt att använda telefon vid handläggning av domstolsärenden, om rätten bedömer att det är lämpligt med hänsyn till sammanträdetets ändamål och övriga omständigheter eller om ett sammanträde skulle medföra kostnader och olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att sammanträdet hålls inför domstolen, 19 § ärendelagen.

Rättegångsbalken och ärendelagen innehåller också bestämmelser som gör det möjligt att under vissa förutsättningar ta upp muntlig bevisning per telefon. Ett vittne eller en målsägande som skall höras i en rättegång kan i vissa fall, i stället för att inställa sig till en förhandling, höras per telefon. Bevisupptagning genom telefon får ske om det är lämpligt med hänsyn till bevisningens art och övriga omständigheter eller om bevisupptagning enligt vanliga regler skulle medföra kostnader som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att bevisningen tas upp på ett sådant sätt. Vid bevisupptagning per telefon gäller inte reglerna i rättegångsbalken och ärendelagen om kallelser och förelägganden och om påföljder för utevaro, 43 kap. 8 § och 46 kap. 7 § rättegångsbalken.

Genom hänvisningar i bestämmelserna för hovrätt och Högsta domstolen gäller bestämmelserna i tillämpliga delar även under rättegången i högre rätt.

4.2 Ny teknik i domstolarna

Regeringens förslag: Det skall på försök införas en möjlighet att använda videokonferens i rättegång.

Promemorians förslag stämmer i huvudsak överens med regeringens förslag. Promemorians förslag är dock inte begränsat till en försöksverksamhet.

Remissinstanserna: Den stora majoriteten av remissinstanserna är positiva till förslaget och välkomnar införandet av regler som möjliggör användning av modern teknik. Några remissinstanser anser att införandet av videoteknik i rättegång bör föregås av en försöksverksamhet. Kammarrätten i Göteborg och Länsrätten i Gävleborgs län har påpekat att det finns ett behov av motsvarande teknik även för förvaltningsdomstolarna.

Skälen för regeringens förslag: Regeringens övergripande mål för rättsväsendet är den enskildes rättstrygghet och rättssäkerhet. Där ligger bl.a. ett krav på hög tillgänglighet hos domstolarna. I det ligger också kravet på att det skall vara möjligt att få sin sak prövad av domstol inom rimlig tid och att prövningen sker på ett rättssäkert sätt. När det gäller de

allmänna domstolarna har regeringen gjort bedömningen att målen för närvarande avgörs inom rimlig tid. Det är emellertid en angelägen målsättning att verka för att handläggningstiderna vid domstolarna förkortas ytterligare. Att mål ibland blir föremål för handläggning längre tid än nödvändigt kan dock inte alltid läggas domstolarna till last. Parterna i processen har också ett ansvar för att målen drivs framåt mot ett avgörande. För att parterna skall kunna ta sitt ansvar är det emellertid nödvändigt att det finns bestämmelser i vår processordning som möjliggör effektiv handläggning av målen.

Det är också viktigt att vi har ett domstolsväsende som är modernt och anpassat till samhället i övrigt. Den informationstekniska utvecklingen i samhället går framåt med stora steg. Det gäller inte minst utvecklingen på telekommunikationsområdet. Sedan flera år tillbaka är det möjligt att kommunicera med hjälp av bild- och ljudöverföringsteknik, så kallad videokonferens. Videokonferens innebär att både ljud och bild direkt överförs med hjälp av telekommunikationsteknik. Det bör noteras att det i en videokonferens enbart är fråga om överföring av bild och ljud och inte fråga om bevarande av överförd information, såvida inte en videobandspelare ansluts. Vid användning av telefon överförs endast ljud. Vid användning av videokonferens överförs både ljud och bild. Med användning av sådan teknik kan människor således kommunicera med varandra genom att både se och höra varandra samtidigt, utan att behöva befinna sig på samma plats. Allteftersom tekniken har utvecklats och förfinats har videokonferens kommit att börja användas i allt större omfattning såväl inom den offentliga sektorn som inom näringslivet.

Den ökande internationaliseringen ställer också nya krav på våra domstolar. Det blir allt vanligare med gränsöverskridande brottslighet. Som en följd härav har behovet ökat av att kunna förhöra personer som befinner sig i andra länder än där rättegången äger rum. År 1995 inrättades inom EU en rådsarbetsgrupp för att behandla frågan om effektivisering av det internationella samarbetet i brottmål. Arbetet syftar till att en konvention skall färdigställas som skall komplettera 1959 års Europakonvention om inbördes rättshjälp i brottmål. Konventionen är i princip färdigförhandlad. I det utkast till konvention som föreligger finns bestämmelser om användande av videoteknik vid förhör med vittnen som befinner sig i en annan medlemsstat än domstolen. Även inom Europarådet har frågan om användande av videoteknik vid förhör i domstol diskuterats inom ramen för utarbetande av ett andra tilläggsprotokoll till 1959 års konvention.

Erfarenheterna av användning av telefon i rättegång är mycket positiva. Telefonen har visat sig vara ett mycket användbart hjälpmedel, exempelvis i situationer då rättegångar riskerat att bli inställda på grund av att vittnen befunnit sig på annan ort.

Vid en jämförelse måste möjligheten att kunna använda videokonferens i allmänhet anses ha fördelar framför möjligheten att använda telefon. Vid en videokonferens har deltagarna i konferensen inte möjlighet bara att höra varandra utan även att se varandra. Kvalitén på kommunikationen är därmed betydligt förbättrad. Med hänsyn till vad som sagts ovan bl.a. om behovet av ett modernt rättsväsende anser regeringen att starka skäl talar

för att det bör införas en möjlighet att använda videokonferensteknik i rättegång. En given utgångspunkt är att videokonferens måste kunna användas i samma utsträckning som det är möjligt att använda telefon. Med hänsyn till att videokonferens generellt sett måste anses vara ett bättre kommunikationsmedel än telefon bör emellertid, enligt regeringens mening, tillämpningsområdet kunna vara större. En förutsättning för att videokonferens skall få användas i rättegång är att domstolarna förfogar över utrustning som håller en godtagbar standard. För att offentlighetsintresset skall kunna tillgodoses krävs att mottagarna är så placerade i rättssalen att det finns möjlighet också för allmänheten att tillgodogöra sig inte bara vad som händer i rättssalen utan också videokonferensen.

Genom att tillåta användning av videokonferensteknik blir det möjligt att öka tillgängligheten till våra domstolar. Det blir också möjligt att åstadkomma en mer flexibel handläggning vilket i sin tur kan leda till att handläggningstiderna kan förkortas. Ett domstolsväsende som kan erbjuda hög tillgänglighet och flexibel handläggning är till nytta både för domstolarna själva och för dem som behöver ta domstolarnas tjänster i anspråk.

I promemorian har föreslagits att bestämmelser om användning av videokonferens förs in direkt i rättegångsbalken. Enligt regeringens mening råder det inga tvivel om att videokonferens kommer att utgöra ett viktigt redskap i domstolarnas verksamhet i framtiden. Det talar för att det införs permanenta regler om användning av videoteknik i rättegångsbalken redan nu. Regeringen bedömer emellertid att det i dag inte finns tillräckligt underlag för att kunna ta slutlig ställning till i vilken omfattning videokonferensteknik kan komma till användning i rättegång. I likhet med några remissinstanser anser regeringen att införandet av videoteknik i domstol bör inledas med en försöksverksamhet. Syftet med en försöksverksamhet är att få underlag för att kunna ta ställning till i vilken utsträckning videokonferensteknik skall kunna användas i rättegång i framtiden. Tillämpningsområdet för videokonferens förslås därför bli tämligen omfattande under försöksperioden. Resultatet av försöksverksamheten skall följas fortlöpande och utvärderas. Utvärderingen kommer sedan att kunna ligga till grund för ett slutligt ställningstagande i frågan.

Det finns för närvarande inte något beredningsunderlag för att kunna bedöma i vilken utsträckning videokonferens kan komma till användning i förvaltningsdomstolarna. Regeringen avser emellertid att återkomma till denna fråga i ett annat sammanhang.

5.1 Utgångspunkter för användning av videokonferens i rättegång

Regeringens förslag: Närvaro i rättssalen skall fortfarande vara huvudregel. Deltagande i förhandling genom videokonferens skall endast komma i fråga om den som skall delta inte har något att invända mot det. Det skall vara möjligt att använda videokonferens i både under- och överrätt.

Promemorians förslag stämmer i huvudsak överens med regeringens förslag.

Remissinstanserna. Ett flertal remissinstanser instämmer i promemorians förslag att närvaro i sessionssalen fortfarande skall vara huvudregel.

Skälen för regeringens förslag: Rättegångsbalkens regler bygger på huvudregeln att de som skall delta i en förhandling skall inställa sig i rättssalen. Bestämmelserna som möjliggör telefonanvändning utgör således undantag från huvudregeln. Frågan är om införandet av ny teknik i domstolarna bör leda till något annat ställningstagande i denna fråga. En annan fråga är vilket inflytande parten själv skall ha i frågan.

Nuvarande regler om hur en part skall inställa sig bygger på att parten alltid har rätt att få inställa sig i rättssalen. Bestämmelserna om användning av telefon i rättegång innebär inte någon inskränkning i denna rätt. Dessa utgör i stället ett komplement till de vanliga reglerna om inställelse, och erbjuder parten en möjlighet att delta i en förhandling på ett enklare sätt. Balkens regler om hur den som skall höras i domstol skall inställa sig innebär att den som skall delta i en förhandling inte själv förfogar över frågan om inställelsen i sig. Däremot har den som skall höras inflytande över valet av inställelseform på så sätt att användning av telefon i rättegång bygger på frivillighet.

Syftet med att låta införandet av videokonferensteknik i domstol inledas med en försöksverksamhet är primärt att få underlag för bedömningen i vilken omfattning denna teknik kan användas i rättegång. Enligt regeringens mening finns det inte nu något underlag för att göra någon annan bedömning än den som redovisats i promemorian i frågan på vilket sätt inställelse skall ske. Fysisk närvaro i rättssalen bör således vara huvudregel även i fortsättningen.

Regeringen anser att den som berörs även i fortsättningen bör ha ett inflytande i frågan om formen för inställelsen. Den som skall föra sin talan eller höras i en rättegång bör inte fråntas sin rätt att få inställa sig fysiskt i rättssalen. Den som deltar i en förhandling genom videokonferens skall dock anses ha inställt sig inför rätten.

Av praktiska skäl bör inte krävas att den som enligt rättens bedömning kan delta i en rättegång genom videokonferens ger något uttryckligt samtycke. Om rätten finner att förutsättningar föreligger för att låta någon delta i en förhandling genom videokonferens bör rätten kalla personen i

fråga att inställa sig på detta sätt. Av kallelsen bör dock framgå att den som har kallats att delta i ett sammanträde genom videokonferens har rätt att få inställa sig i rättsalen. Vid bedömningen av om rätten skall kalla någon att delta i en förhandling genom videokonferens ligger självfallet frågan om det är sannolikt att den som enligt rättens mening kan delta genom videokonferens kommer att medverka på detta sätt. I de flesta fallen kommer initiativet till deltagande genom videokonferens sannolikt att komma från parten eller den som skall höras och sistnämnda fråga torde då inte välla något större problem.

Om den som har kallats att delta i en förhandling genom videokonferens inte vill delta på detta sätt, bör han eller hon således ha rätt att få komma till förhandlingen. Det bör då ankomma på den som kallats att underrätta rätten om det.

De sakliga skälen för användning av videokonferens är lika starka oavsett domstolsinstans. Bestämmelserna som möjliggör användning av videokonferens i rättegång bör därför vara tillämpliga i både över- och underrätt.

5.2 Tvistemål

Regeringens förslag: Parter i tvistemål skall under vissa förutsättningar kunna delta i en förhandling genom videokonferens vid såväl muntlig förberedelse som vid huvudförhandling. Detta skall vara möjligt om det är lämpligt med hänsyn till ändamålet med partens inställelse och övriga omständigheter, eller om sammanträdet annars skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att parten är närvarande på vanligt sätt.

Promemorians förslag stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna har inte haft något att invända mot promemorians förslag.

Skälen för regeringens förslag: Som redovisats i avsnitt 4.1 får enligt gällande lagstiftning ett förberedelsesammanträde i tvistemål under vissa förutsättningar hållas per telefon. Om en muntlig förberedelse hålls per telefon, får även en huvudförhandling i förenklad form hållas per telefon om den hålls i omedelbart samband med förberedelsen. Någon ytterligare möjlighet för en part att närvara per telefon vid huvudförhandling i tvistemål finns inte.

Att hålla sammanträde för muntlig förberedelse per telefon är tillåtet i två situationer. Den ena situationen är att det är lämpligt med hänsyn till sammanträdet ändamål och övriga omständigheter. Härmed avses främst sammanträden i mål rörande mindre komplicerade tvister eller i sammanträden som rör avgränsade frågor inom mer omfattande mål. Den andra situationen är att ett vanligt sammanträde skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att sammanträdet hålls inför rätten. Telefonsammanträde med stöd av denna bestämmelse kan bli aktuell dels i mål som rör bagatellbelopp, dels i mål

om större belopp, där den fråga som kräver sammanträde framstår som mindre betydelsefull (se prop. 1986/87:89 s. 200).

Som redovisats tidigare anser regeringen att utgångspunkten är att videokonferens bör kunna användas minst i samma utsträckning som telefon. Det innebär bl.a. att parter bör få medverka genom videokonferens vid förberedelsesammanträden i tvistemål. Förutsättningarna för att det skall vara möjligt för en part att delta i ett sammanträde på detta sätt bör vara desamma som i fråga om möjligheten för part att närvara genom telefon, dvs. att det är lämpligt med hänsyn till sammanträdet ändamål och övriga omständigheter eller att ett sammanträde annars skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att parten inställer sig i rättssalen.

För att rätten skall kunna komma fram till att det är lämpligt att låta en part delta i förhandlingen genom videokonferens bör krävas – i likhet med vad som gäller i fråga om telefonkonferens – att videokonferensen framstår som ett så gott som likvärdigt alternativ till ett vanligt sammanträde. Utrymmet för att kunna göra bedömningen att videokonferens framstår som ett likvärdigt alternativ torde dock vara större vid val mellan vanligt sammanträde och videokonferens än vid val mellan vanligt sammanträde och telefonkonferens.

Även i sådana fall en videokonferens inte framstår som likvärdig med ett vanligt sammanträde bör det finnas utrymme att använda denna teknik, nämligen om ett sammanträde som skulle hållas på vanligt sätt skulle innebära kostnader eller olägenheter som är orimliga i förhållande till betydelsen av att parten inställer sig i rättssalen.

Regeringen gör som redovisats tidigare bedömningen att tillämpningsområdet för videokonferens bör vara större än tillämpningsområdet för telefonkonferens. Enligt regeringens mening bör det vara möjligt för en part att delta genom videokonferens inte bara vid förenklade huvudförhandlingar som hålls i omedelbart samband med förberedelsen utan också vid vanliga huvudförhandlingar. Ett exempel på mål som bör vara särskilt väl lämpade är tvistemål om felparkering i vilka talan enligt lag skall väckas vid domstolen i den ort där felparkeringen har ägt rum. Men det bör även finnas ett inte oväsentligt utrymme för att låta en part delta genom videokonferens i dispositiva tvistemål i andra fall, i mål som rör större värden och mer komplicerade förhållanden. I indispositiva mål torde utrymmet vara mer begränsat. Det måste självfallet göras en bedömning från fall till fall.

5.3.1 Tilltalads möjlighet att delta i huvudförhandling genom videokonferens

Regeringens förslag: En tilltalad skall under vissa förutsättningar kunna delta i en huvudförhandling genom videokonferens. Detta skall vara möjligt om det är lämpligt med hänsyn till ändamålet med den tilltalades inställelse och övriga omständigheter, eller om förhandlingen annars skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att den tilltalade inställer sig i rättssalen. I tingsrätt skall dock en tilltalad kunna delta i en förhandling genom videokonferens endast om det inte finns anledning att döma till annan påföljd än böter, fängelse i högst tre månader, villkorlig dom eller skyddstillsyn eller sådana påföljder i förening.

Promemorians förslag stämmer delvis överens med regeringens förslag. Promemorian innehåller dock förslag om att en tilltalad i tingsrätt skall kunna delta i huvudförhandling genom videokonferens endast i mål där det inte finns anledning att döma till annan påföljd än böter.

Remissinstanserna: Några remissinstanser har påpekat att det bör vara möjligt att gå längre än vad som föreslås i promemorian. Hovrätten över Skåne och Blekinge liksom Riksåklagaren anser att videoteknik bör kunna användas inte bara då påföljden kan förutses stanna vid böter utan även då påföljden kan förutses bestämmas till fängelse högst tre månader, villkorlig dom eller skyddstillsyn eller sådana påföljder i förening. Åklagarmyndigheten i Umeå anser att domstolen bör ges möjlighet att på begäran av en tilltalad medge närvaro genom videoteknik även där andra påföljder än böter kan aktualiseras. Svea hovrätt har framhållit att viss försiktighet är påkallad vid tillämpningen av bestämmelserna för hovrätternas del. Hovrätten för Övre Norrland anser att möjligheten för en tilltalad att delta genom videokonferens inte bör vara större i högre rätt än i tingsrätt.

Skälen för regeringen förslag: Enligt gällande regler skall den misstänkte i princip alltid kallas till rättens förhandlingar och han eller hon är skyldig att infinna sig till de förhandlingar som han har kallats till. Den misstänkte kan infinna sig personligen eller genom ombud. Huvudregeln är personlig inställelse. Den misstänkte är dock inte skyldig att infinna sig personligen om målet kan avgöras även om han inte finner sig personligen eller om hans närvaro kan antas vara utan betydelse för huvudförhandlingen, 21 kap. 2 § rättegångsbalken.

Om den tilltalade uteblir från ett rättegångstillfälle för huvudförhandling i tingsrätt eller om han inställer sig genom ombud när han förelagts att infinna sig personligen har rätten vissa möjligheter att avgöra målet ändå, 46 kap. 15 § andra stycket rättegångsbalken. Om saken kan utredas tillfredsställande och om det inte finns anledning att döma till annan påföljd än böter, fängelse i högst tre månader, villkorlig dom eller skyddstillsyn, eller sådana påföljder i förening får domstolen avgöra målet i den tilltalade frånvaro. Med dessa påföljder likställs förordnande enligt

34 kap. 1 § första stycket 1 brottsbalken. Det sistnämnda innebär att domstolen utan hinder av att den tilltalade inte är närvarande får förordna att tidigare utdömd påföljd som avser villkorlig dom, skyddstillsyn eller fängelse skall avse ett nytt brott. Förordnandet kan även omfatta sådana särskilda åtgärder som kan komma i fråga i samband med det. Domstolen kan således även förklara en tidigare villkorligt medgiven frihet förverkad såvida strafftiden inte överstiger tre månader. Domstolen kan dock inte döma den tilltalade till fängelse om han eller hon inte tidigare har uteblivit från ett rättegångstillfälle för huvudförhandling i målet eller då inställt sig enbart genom ombud.

I promemorian har föreslagits att en tilltalad skall få delta i en huvudförhandling i tingsrätt genom videokonferens men endast i sådana fall då det inte finns anledning att döma till annan påföljd än böter. Som skäl för att inte låta en tilltalad delta i en förhandling genom videokonferens i större omfattning anförs dels att påföljdsfrågan inte kan anses bli lika väl genomlyst om den tilltalade inte finns i rättens lokaler, dels att den personliga inställelsen i rättens lokaler kan vara av värde ur kriminalpolitisk synvinkel. Enligt promemorian förhåller det sig inte på samma sätt när det gäller huvudförhandlingar i brottmål i högre rätt och enligt promemorians förslag bör det vara möjligt att låta en tilltalad delta genom videokonferens i högre rätt vid alla sorters förhandlingar oberoende av vilken påföljd som det är fråga om i målet.

I promemorian framhålls att det måste anses innebära en förbättring av rättssäkerheten att låta en tilltalad få möjlighet att delta i en förhandling genom videokonferens i fall då målet ändå kan bli prövat i sak utan att den tilltalade är närvarande. Det kan tänkas att en tilltalad som enligt gällande regler uteblir från en huvudförhandling skulle ha varit närvarande vid förhandlingen om han hade haft möjlighet att kunna delta genom videokonferens. Det föreslås därför att det införs en möjlighet för den tilltalade att kunna delta vid huvudförhandlingar i tingsrätt i de fall påföljden kan förutses komma att stanna vid böter.

Regeringen delar uppfattningen att det måste anses vara en förbättring av rättssäkerheten att låta en tilltalad delta i en huvudförhandling genom videokonferens jämfört med att avgöra målet i den tilltalades frånvaro. Det kriminalpolitiska värdet av den personliga inställelsen i rättens lokaler som förts fram i promemorian och som motiverat det begränsade förslag för en tilltalads möjlighet att delta genom videokonferens i tingsrätt som lämnats, måste emellertid anses vara högst begränsat i sådana fall målet ändå hade kunnat avgöras i den tilltalades frånvaro. Enligt regeringens mening är det fråga om en betydande förbättring och regeringen ansluter sig till den uppfattning som redovisats av några remissinstanser, att det bör vara möjligt att gå längre än vad som föreslagits i promemorian såvitt avser möjligheterna att låta en tilltalad delta i en huvudförhandling genom videokonferens i tingsrätt. Som redovisats ovan finns det i dag möjlighet att i relativt stor utsträckning avgöra mål i den tilltalades frånvaro. Regeringen anser inte att det finns några bärande skäl för att låta området för vilket det är möjligt att avgöra ett mål i den tilltalades frånvaro vara större än området för vilket det är möjligt att låta den tilltalade delta i förhandlingar genom videokonferens. Det bör därför införas en möjlighet

för en tilltalad att närvara i huvudförhandlingar i tingsrätt inte bara då det kan tänkas bli aktuellt att döma ut böter utan också då det kan bli aktuellt att bestämma påföljden till fängelse högst tre månader, villkorlig dom, skyddstillsyn eller sådana påföljder i förening. Regleringen bör således enligt regeringens mening knyta an till 46 kap. 15 § andra stycket rättegångsbalken.

Regeringens förslag innebär dock inte att det införs en generell möjlighet att låta den tilltalade delta i en förhandling genom videokonferens. För att det skall vara möjligt fordras antingen att det är lämpligt med hänsyn till ändamålet med den tilltalades inställelse och övriga omständigheter, eller att förhandlingen annars skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till att han inställer sig i rättssalen. Något behov av att uppställa samma krav som finns i 46 kap. 15 § andra stycket rättegångsbalken, att saken kan utredas tillfredsställande, för att målet skall kunna avgöras, finns inte med hänsyn till att den tilltalade vid användning av videokonferens faktiskt kommer att delta i förhandlingen. Det finns heller inget behov av att införa den begränsning som finns i fråga om möjligheten att kunna döma till fängelse, att den tilltalade tidigare skall ha uteblivit från ett rättegångstillfälle eller då inställt sig endast genom ombud. Dessa skillnader i regleringen innebär att de uttalanden som gjorts i frågan om när det kan anses lämpligt att avgöra ett mål i den tilltalades utevaro inte utan vidare kan läggas till grund för en bedömning av om det är lämpligt att låta en tilltalad medverka genom videokonferens. Generellt torde utrymmet för att kunna låta en tilltalad medverka genom videokonferens vara större än utrymmet för att kunna avgöra ett mål i en tilltalads utevaro. Förhandlingens ändamål måste antas bli i väsentlig mån uppnått även om den tilltalade deltar genom videokonferens. Möjligheten att använda videokonferens bör dock, i likhet med vad som gäller för att kunna avgöra ett mål i en tilltalads utevaro, i första hand användas i mål där den tilltalade har erkänt gärningen under förundersökningen. Något absolut krav på att den tilltalade skall ha erkänt bör dock inte uppställas. Om det finns behov för rätten att utreda den tilltalades personliga omständigheter för överväganden i påföljdsfrågan torde det inte helt sällan vara mindre lämpligt att den tilltalade deltar i förhandlingen genom videokonferens.

I likhet med vad som redovisats i promemorian anser regeringen att en motsvarande begränsning som föreslås i fråga om möjligheten att låta en tilltalad delta i en huvudförhandling genom videokonferens i tingsrätt, inte bör finnas i högre rätt. Det innebär att en tilltalad kan delta i en huvudförhandling i brottmål genom videokonferens i hovrätt oberoende av vilken påföljd som det är fråga om i målet.

Principen om att unga lagöverträdare skall särbehandlas i vissa avseenden har en lång tradition och bred förankring i vårt samhälle. Exempelvis är påföljdssystemet för unga lagöverträdare utformat med beaktande av ungas bristande mognad och särskilda behov. Genom 1995 års ungdomsmålsreform, Handläggning av ungdomsmål (prop. 1994/95:12), infördes ett antal lagändringar som syftade till att anpassa förfarandet vid lagföring av ungdomar som misstänks för brott till de speciella krav som ställs just i ungdomsmål. Bakgrunden till denna reform

var att lagföring av ungdomar ställer särskilda krav på förfarandet och dem som hanterar det. I linje härmed anser regeringen att utgångspunkten bör vara att unga lagöverträdare inte bör delta i förhandlingar genom videokonferens. Något absolut förbud bör dock inte införas i försökslagen.

Om den tilltalade har en försvarare bör huvudregeln vara att han eller hon finns vid den tilltalades sida. Det kan dock inte uteslutas att det finns situationer där det framstår som lämpligare att den tilltalades försvarare i stället befinner sig i rättsalen medan den tilltalade deltar i huvudförhandlingen genom videokonferens. Frågan får avgöras av domstolen från fall till fall. Den tilltalades uppfattning i frågan bör tillmätas stor betydelse. Hänsyn bör också tas till kostnadsaspekten.

5.3.2 Mistänkts möjlighet att delta i häktningsförhandling och annan förhandling genom videokonferens

Regeringens förslag: En misstänkt skall under vissa förutsättningar kunna delta i häktningsförhandling och annan förhandling i brottmål, t.ex. förhandling om kvarstad, genom videokonferens. Detta skall vara möjligt om det är lämpligt med hänsyn till ändamålet med den misstänktes inställelse och övriga omständigheter, eller om förhandlingen annars skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av en inställelse i rättsalen.

Promemorians förslag stämmer överens med regeringens förutom att promemorian inte innehåller något förslag om att en misstänkt skall kunna delta i häktningsförhandlingar genom videokonferens i tingsrätt.

Remissinstanserna: Några remissinstanser har uttalat att det bör vara möjligt att gå längre än vad som föreslås i promemorian i vart fall vad gäller omhäktningsförhandlingar. Riksåklagaren och Åklagarmyndigheten i Umeå anser att närvaro genom bild- och ljudöverföring för den misstänkte även bör vara möjligt vid vanliga häktningsförhandlingar. Hovrätten över Skåne och Blekinge anser inte att det finns anledning att göra någon skillnad mellan tingsrätt och hovrätt i fråga om häktningsförhandlingar.

Skälen för regeringens förslag: En fråga om häktning väcks i regel genom att åklagaren begär att rätten skall häkta en misstänkt som är anhållen. Rätten skall då enligt 24 kap. 13 § rättegångsbalken hålla förhandling i häktningsfrågan. Frågan om den misstänkte skall vara närvarande personligen regleras av 21 kap. 2 § tredje stycket rättegångsbalken. Av denna bestämmelse följer att den misstänkte skall infinna sig personligen om hans närvaro kan antas främja syftet med sammanträdet. Vid förhandlingen skall enligt 24 kap. 14 § rättegångsbalken den anhållne vara närvarande om det inte finns synnerligt hinder. Det innebär att den misstänkte praktiskt taget alltid är skyldig att infinna sig personligen till en förhandling.

I promemorian har inte lämnats något förslag om att en misstänkt skall kunna delta i en häktningsförhandling genom videokonferens. Frågan är

om det är möjligt att ordna häktningsförhandlingar på det sättet med hänsyn till bestämmelserna i Europakonventionen (d. 4 nov. 1950) angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Enligt konventionens artikel 5 (3) skall envar som är berövad friheten på grund av att han är misstänkt för brott ofördröjligen ställas inför domare. I promemorian anser man att det är tveksamt om man ställs inför domare om det sker genom förmedling av tekniska hjälpmedel. Som redovisats i avsnitt 5.1 anser regeringen att en person som deltagit i en förhandling genom videokonferens skall anses ha inställt sig inför rätten. Att kommunikationen sker med hjälp av bild- och ljudöverföringsteknik kan enligt regeringens mening inte anses innebära att den misstänkte inte ställs inför en domare. Syftet med bestämmelsen är att ett frihetsberövande snabbt skall bli föremål för domstolskontroll. Genom att införa en möjlighet att låta en misstänkt delta i en häktningsförhandling genom videoteknik blir det möjligt att få till stånd en snabbare handläggning, vilket stämmer överens med konventionens syften.

Flera goda skäl talar för att det införs en möjlighet att låta en anhållen delta i en häktningsförhandling genom videokonferens. I vissa fall kan frågan om transport av den anhållne till domstolen leda till att prövningen av häktningsfrågan drar ut på tiden. Om man har möjlighet att använda videokonferensteknik kan man få till stånd en snabbare handläggning. Det blir också möjligt att höja säkerheten vid förhandlingarna. Regeringen anser att det bör införas en möjlighet att låta en misstänkt delta i en häktningsförhandling genom videokonferens om det är lämpligt eller om kostnaderna för en vanlig inställelse inte står i rimligt förhållande till betydelsen av den häktades närvaro i rättssalen. Förhandlingens ändamål måste antas bli i väsentlig mån uppnått även om den misstänkte deltar genom videokonferens. Den misstänktes inställning i frågan måste tillmätas betydelse vid bedömningen av lämpligheten. Om den misstänkte har invändningar mot att delta i förhandlingen genom videokonferens skall han ha rätt att få inställa sig i rättssalen.

Ovan förda resonemang gäller i första hand häktningsförhandlingar avseende den som är anhållen. Frågan om användning av videokonferens aktualiseras emellertid också i fråga om så kallade omhäktningsförhandlingar.

När rätten beslutar om häktning skall den sätta ut den tid inom vilken åtal skall väckas. Tiden för åtals väckande får inte bestämmas till längre tid än vad som är oundgängligen nödvändigt. Om den utsatta tiden är otillräcklig har rätten möjlighet att medge förlängning av tiden, om det begärs före åtalstidens utgång. Den misstänkte eller hans försvarare skall om möjligt beredas tillfälle att yttra sig, 24 kap. 18 § rättegångsbalken. Regleringen innebär att om en misstänkt har häktats så skall rätten i princip ompröva häktningsfrågan genom att hålla en ny förhandling var fjortonde dag. De nya häktningsförhandlingarna syftar till att pröva om skälen för häktning fortfarande är hållbara och om förundersökningen bedrivs med tillbörlig skyndsamhet. En sådan prövning kan med stor sannolikhet i de flesta fall göras med lika stor säkerhet vare sig den häktade inställer sig i rättssalen eller deltar i förhandlingen genom videokonferens. Regeringen anser därför att videokonferens bör kunna

användas också vid den här typen av förhandlingar. Det bör även vara möjligt att använda videokonferens vid häktningsförhandlingar avseende den som är häktad i sin frånvaro.

Under förundersökningen i ett brottmål kan det hållas förhandling om reseförbud (25 kap. 3 och 5 §§ rättegångsbalken), kvarstad (26 kap. 2 och 6 §§ rättegångsbalken) och beslag (27 kap. 5 och 6 §§ rättegångsbalken). Enligt regeringens mening bör den misstänkte kunna delta även i sådana förhandlingar genom videokonferens. Detsamma bör gälla i fråga om sammanträde för förberedelse i brottmål.

5.3.3 Åklagares möjlighet att delta i förhandling genom videokonferens

Regeringens förslag: Åklagare skall under vissa förutsättningar kunna delta i förhandling i brottmål genom videokonferens. Detta skall vara möjligt om det är lämpligt med hänsyn till ändamålet med åklagarens inställelse och övriga omständigheter eller om förhandlingen annars skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att åklagaren inställer sig i rättssalen.

Promemorian innehåller ett förslag om att åklagaren ges en oinskränkt rätt att närvara genom videokonferens vid rättens förhandlingar.

Remissinstanserna: Endast ett fåtal remissinstanser har yttrat sig i denna del. Riksåklagaren tillstyrker förslaget i promemorian. Hovrätten för Övre Norrland avstyrker införandet av en möjlighet för åklagare att inställa sig genom bild- och ljudöverföring. Göteborgs tingsrätt anser inte att åklagaren skall ha en ovillkorlig rätt att närvara vid förhandling genom bild- och ljudöverföring.

Skälen för regeringens förslag: Till en huvudförhandling i brottmål skall åklagaren kallas. Åklagaren är skyldig att komma personligen men föreläggs inte någon påföljd för utevaro. Om åklagaren inte kommer till huvudförhandlingen, skall den ställas in och sättas ut till en annan dag, 45 kap. 15 § och 46 kap. 2 § första stycket 1 rättegångsbalken. När det gäller andra förhandlingar – exempelvis häktningsförhandlingar eller kvarstadsförhandlingar – saknas bestämmelser om vad som händer om åklagaren uteblir. Det ligger dock i sakens natur att en förhandling inte är genomförbar om åklagaren inte är närvarande.

I promemorian har föreslagits att det införs en obegränsad möjlighet för åklagare att delta i förhandlingar inför rätten genom videokonferens. I den mån det behövs någon begränsning bör det enligt promemorians förslag meddelas föreskrifter om det av Riksåklagaren.

Regeringen delar bedömningen att åklagare skall kunna delta i förhandlingar genom videokonferens. Det är emellertid domstolens uppgift att sköta administrationen av en förhandling. Domstolen planerar förhandlingen och skickar kallelser till parter och vittnen m.fl. För att domstolen på ett ändamålsenligt sätt skall kunna planera och sköta administrationen är det rimligt att den också har beslutanderätten i frågor bl.a. om på vilket sätt en part eller ett vittne skall kallas till en förhandling.

Åklagare och domstol är sannolikt i de flesta fall överens om på vilket sätt åklagaren lämpligen bör inställa sig. Frågan torde därför inte vålla några problem i praktiken.

Som framgår i avsnitt 5.1 anser regeringen att inställelse i rättssalen bör vara huvudregel även i fortsättningen. Detta bör gälla även åklagare. Regeringen anser därför att åklagare skall ges samma möjlighet att delta i förhandlingar som övriga parter i processen. Det innebär att en åklagare skall kunna delta i en förhandling genom videokonferens dels om det är lämpligt med hänsyn till ändamålet med åklagarens inställelse och övriga omständigheter, dels om förhandlingen annars skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att åklagaren inställer sig rättssalen.

5.3.4 Målsägandes möjlighet att delta i förhandling genom videokonferens

Regeringens förslag: En målsägande som väckt enskilt åtal, biträder ett allmänt åtal eller för talan jämte åklagaren får delta i förhandling genom videokonferens om det är lämpligt med hänsyn till ändamålet med målsägandens inställelse och övriga omständigheter, eller om förhandlingen annars skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att målsäganden inställer sig i rättssalen.

Promemorians förslag stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna har inte haft något att erinra mot förslaget.

Skälen för regeringens förslag: En målsägande som väcker enskilt åtal, biträder ett allmänt åtal eller för talan jämte åklagaren är part i rättegången och skall kallas till huvudförhandlingen. Målsägandens skyldighet att inställa sig personligen regleras av 11 kap. 5 § rättegångsbalken, genom en hänvisning till detta lagrum i 20 kap. 14 § första stycket samma balk. Av dessa bestämmelser följer att en målsägande skall inställa sig personligen vid huvudförhandling i tingsrätt och hovrätt, om inte hans närvaro kan antas vara utan betydelse för utredningen. Enligt regeringens mening bör samma regler gälla beträffande en målsägande som är part i processen som för en åklagare i fråga om möjligheten att delta i en förhandling genom videokonferens.

Regeringen återkommer i avsnitt 5.6. om målsägandes möjlighet att delta i en förhandling genom videokonferens i fall då målsäganden enbart skall höras i målet.

Regeringens förslag: Det skall vara möjligt att använda videokonferens vid handläggning av domstolsärenden, om det är lämpligt med hänsyn till sammanträdets ändamål och övriga omständigheter, eller om sammanträdet skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att parten inställer sig i rättssalen.

Promemorians förslag stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna har inte haft något att erinra mot promemorians förslag.

Skälen för regeringens förslag: Vid de allmänna domstolarna handläggs ett stort antal ärenden enligt lagen (1996:242) om domstolsärenden. Ibland håller rätten sammanträden i dessa ärenden. Sådana sammanträden kan enligt 19 § ärendelagen hållas per telefon. Vid ett sammanträde som hålls i ett domstolsärende kan även förhör med sakkunniga och vittnen hållas och detta kan ske på telefon.

Enligt regeringens mening bör det finnas motsvarande möjlighet att delta i en förhandling i domstolsärenden genom videokonferens som föreslås i fråga om tvistemål.

5.5 Konkursärenden

Regeringens förslag: Det skall vara möjligt att använda videokonferens i konkursärenden om det är lämpligt med hänsyn till ändamålet med inställelsen och övriga omständigheter, eller om förhandlingen annars skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att den som skall kallas att inställa sig inställer sig i rättssalen.

Promemorians förslag stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna: Hovrätten för Övre Norrland avstyrker att det införs en möjlighet att delta vid edgångssammanträde genom videokonferens.

Skälen för regeringens förslag: Enligt 16 kap. 2 § konkurslagen (1987:672) gäller rättegångsbalkens bestämmelser i tillämpliga delar i konkursärenden, om inte annat sägs. Om handläggningen sker vid förhandling tillämpas bestämmelserna om huvudförhandling i tvistemål, om inte sakens beskaffenhet motiverar avsteg från det. Denna reglering innebär att det i dag inte är möjligt att använda telefon vid sammanträden för prövning av konkursansökningar, utom när det gäller bevisupptagning.

I promemorian har föreslagits att videokonferens skall kunna användas såväl vid konkursförhandlingar som vid andra sammanträden i konkursärenden, exempelvis edgångssammanträden. I promemorian har även föreslagits att det införs en möjlighet att närvara per telefon vid andra

sammanträden i konkursärenden än sådana som avser prövning av konkursansökningar.

Ett exempel på sammanträde vid vilket användning av videokonferens kan vara lämpligt är förhandlingar om prövning av konkursansökningar då gäldenären med stor sannolikhet kommer att utebli. Vid en sådan förhandling skulle konkursborgenären lämpligen kunna delta genom videokonferens. Ett annat exempel där användning av videokonferens kan vara lämpligt är edgångssammanträden då ed skall avläggas av en likvidator. Enligt regeringens mening bör det i försökslagen införas en möjlighet att kunna använda videokonferens i konkursärenden. Förutsättningarna för att det skall vara möjligt att använda sådan teknik bör vara desamma som föreslagits i fråga om tvistemål. I likhet med förslaget i övrigt bör huvudregeln vara fysisk inställelse i rättssalen och möjligheten att använda videokonferens teknik bör utgöra undantag från huvudregeln.

När det gäller promemorians förslag om utökade möjligheter att använda telefon i konkursärenden avser regeringen att återkomma till detta förslag i ett annat lagstiftningsärende.

5.6 Bevisupptagning

Regeringens förslag: Bevisning får tas upp genom videokonferens om det är lämpligt med hänsyn till bevisningens art och övriga omständigheter, eller om bevisupptagningen enligt reglerna i rättegångsbalken skulle föra med sig kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att bevisningen tas upp på ett sådant sätt.

Promemorians förslag stämmer i huvudsak överens med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Hovrätten över Skåne och Blekinge har satt i fråga varför videoteknik inte skall kunna användas även i fall då målsägande och vittnen p.g.a. rädsla eller fruktan för sin säkerhet inte vill närvara i rätten. Liknande synpunkter har framförts från Brottsoffermyndigheten och Riksorganisationen för kvinnojourer i Sverige. Åklagarmyndigheten i Umeå delar uppfattningen som redovisas i promemorian; att det bör finnas ett större utrymme för att ta upp bevis genom videoteknik än genom telefon.

Brottsofferutredningen har förordat att Domstolsverket får i uppdrag att starta en försöksverksamhet med videoteknik men har med hänsyn till det pågående beredningsarbetet avstått från att lämna något författningsförslag.

Remissinstanserna: Ett flertal remissinstanser är positiva till användning av videoteknik i fall då bevispersoner utsatts för eller riskerar att utsättas för hot eller andra övergrepp på grund av sin medverkan i rättegången och att en försöksverksamhet inleds. Brottsoffermyndigheten kan inte finna att utnyttjandet av videoteknik skulle minska möjligheten att kritiskt kunna granska vederhäftigheten av målsägandens och vittnets utsaga och anser att det finns såväl processekonomiska som humanitära skäl för att utnyttja den teknik som finns i dag och som är ännu bättre och

förfinad än den som fanns då Brottsoffermyndigheten lämnade sitt remissyttrande över departementspromemorian. Hovrätten över Skåne och Blekinge framhåller att det även av andra skäl är angeläget att videoteknik för förhör utvecklas. Enligt hovrättens mening skulle användandet av videoteknik vid förhör kunna leda till en minskad användning av telefonförhör som typiskt sett ger ett sämre beslutsunderlag.

Skälen för regeringen förslag: Enligt gällande rätt kan vittnesutsagor och andra muntliga bevis tas upp per telefon. En av två förutsättningar måste föreligga för att det skall vara möjligt. Den ena är att det är lämpligt med hänsyn till bevisningens art och övriga omständigheter. Det andra är att en bevisupptagning enligt vanliga regler skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att bevisningen tas upp på ett sådant sätt.

Möjligheten att ta upp bevisning genom telefon används i stor utsträckning av domstolarna. Många huvudförhandlingar som annars hade fått ställas in har kunnat genomföras genom att vittnen som befunnit sig på annan ort har kunnat höras per telefon. Regeringen anser att det också bör vara möjligt att använda videoteknik vid bevisupptagning. Härigenom får domstolarna tillgång till ett mer flexibelt system för handläggning av målen vilket i slutändan gagnar medborgarna.

Utgångspunkten bör vara att videokonferens skall kunna användas i alla de fall det i dag är möjligt att använda telefon. Som redovisats ovan måste videokonferenstekniken emellertid för åtskilliga situationer anses vara överlägsen telefonen i detta sammanhang. Utrymmet för att använda denna teknik bör därför vara större än i de fall endast telefon står till buds. Om möjlighet finns att använda videokonferens bör detta som regel vara att föredra framför telefon.

Användning av videokonferensteknik vid bevisupptagning torde främst komma i fråga vid förhör med vittnen och målsägande men det bör även vara möjligt att genomföra sakkunnigförhör med hjälp av denna teknik. Bevismedlet syn bör också omfattas av en reglering. Detsamma bör gälla bevisupptagning som sker med stöd av ärendelagen.

Det är domstolen som avgör frågan på vilket sätt bevisningen skall tas upp. Som redovisats inledningsvis anser regeringen emellertid att tillämpning av videokonferens bör bygga på frivillighet åtminstone under försöksperioden. Vid bedömningen av om bevisupptagningen kan ske genom videokonferens måste hänsyn tas till parternas inställning i frågan liksom inställningen hos dem som skall höras.

I promemorian har framhållits att användning av telefon enligt gällande rätt inte skall komma till användning i sådana situationer vittnen och målsägande i brottmål anser det vara obehagligt att sitta i sessionssalen och konfronteras med den tilltalade och att det för den misstänktes rättssäkerhet är viktigt att de bevis som finns mot honom tas fram i ljuset på ett sådant sätt att deras vederhäftighet kan granskas kritiskt.

Frågan om användning av videoteknik i fråga om vittnen och målsägande som känner sig hotade har tagits upp i flera olika sammanhang. Som framgår ovan har Brottsofferutredningen i sitt betänkande föreslagit att möjligheten införs. Domstolsverket har i en rapport Domstolarnas bemötande av allmänheten – ett åtgärdsprogram föreslagit att en försöks-

verksamhet med användning av videoteknik skall införas i såväl de allmänna domstolarna som i förvaltningsdomstolarna. Domstolsverket framhåller att ett införande av videokonferens teknik skulle betyda mycket för domstolarnas möjligheter att kunna bemöta parter och andra på ett gott sätt och att risken för hot eller andra övergrepp kan begränsas. Frågan om användning av videoteknik har även uppmärksammats i internationella sammanhang. Europeiska unionens råd har den 23 november 1995 (95/C 327/04) utfärdat en resolution om skydd för vittnen inom ramen för kampen mot den organiserade internationella brottsligheten. I resolutionen uppmanas medlemsstaterna att tillförsäkra vittnen lämpligt skydd. Av den framgår bland annat att en tänkbar skyddsåtgärd är att skapa möjligheter för vittnen att få vittna på annan ort, genom användande av audiovisuell teknik.

Som framgått tidigare anser regeringen att huvudregeln skall vara fysisk inställelse i rättssalen. Det bör även gälla dem som skall höras i bevissyfte i en rättegång. Skälet för det är att beslutsunderlaget för domstolen i många fall måste anses vara bättre vid fysisk närvaro i rättssalen.

Något som bör framhållas i detta sammanhang är att en målsägande eller ett vittne många gånger måste anses ha ett eget intresse av att få lämna sin berättelse direkt inför åhörarna. Det är inte givet att en möjlighet för ett vittne eller en målsägande att få delta i en förhandling genom videokonferens alltid ligger i deras intresse. Det finns i dag också ett önskemål om att öka målsägandenas delaktighet i processen. Som exempel på det kan nämnas att Brottsofferutredningen i sitt betänkande har föreslagit att även en målsägande som inte för talan ges en frågerätt beträffande tilltalade, vittnen och sakkunniga. Detta förslag bereds för närvarande i Regeringskansliet. Närvaro genom videokonferens måste typiskt sett anses minska målsägandens inflytande i processen.

Enligt regeringens mening bör det dock inte finnas några hinder mot att använda videokonferens i sådana fall målsägande eller vittnen på grund av rädsla eller fruktan för sin säkerhet inte anser sig kunna inställa sig i rättssalen. Möjligheten bör emellertid av ovan angivna skäl användas med viss återhållsamhet och det får naturligtvis inte ske på bekostnad av den tilltalades rättssäkerhet.

Berättelser som lämnas under förhör skall protokollföras. Sådana berättelser får, i stället för att antecknas i domstolens protokoll, tas upp på fonetisk väg, dvs. genom att ljudet spelas in på en bandspelare, 6 kap. 9 § rättegångsbalken. I dag torde det sällan förekomma att förhör tas upp på något annat sätt. Berättelser som tas upp genom videokonferens bör också protokollföras genom att ljudet från konferensen spelas in på en bandspelare.

5.7 Påföljer för utevaro m.m.

Regeringens bedömning: Bestämmelser om påföljder för underlåtenhet att delta i förhandling genom videokonferens är för närvarande inte påkallade.

Regeringens förslag: Den som kallats till ett sammanträde genom videokonferens skall ha rätt till ersättning för kostnaderna för sin inställelse.

Promemorians bedömning och förslag stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna: Sundsvalls tingsrätt och Hovrätten för Övre Norrland anser att det bör övervägas om inte påföljd för utevaro och för vägran att medverka bör införas. Riksåklagaren anser att kallelse att medverka i en förhandling genom videokonferens bör kunna förenas med en sanktion.

Skälen för regeringens bedömning och förslag: Då reglerna om användning av telefon i rättegång permanentades behandlades frågan om behovet av att införa ett system med påföljder för underlåtenhet att medverka i rättegång genom telefon. Det konstaterades att försöksverksamheten byggd på frivillighet och att frivilligheten inte tycktes ha haft några praktiska nackdelar av betydelse. På grund härav föreslogs inga påföljder för underlåtenhet att medverka i rättegång genom telefon. Bestämmelserna om användning av telefon i rättegång har fått en fakultativ utformning vilket innebär att om det finns anledning att anta att den som enligt planerna skall medverka i rättegången genom telefon inte kommer att medverka vid ett telefonsammanträde så får rätten kalla den som berörs att inställa sig inför rätten på vanligt sätt. Något krav på att parterna i förväg skall ha samtyckt till att ett sammanträde hålls per telefon finns inte.

Som framgår ovan anser regeringen att också användning av videokonferens i rättegång bör bygga på frivillighet, i vart fall under försöket. Videokonferens kommer dock att kunna utnyttjas i större utsträckning än telefon. Detta talar för att det kommer att finnas ett behov av ett sanktionssystem som kan tillgripas vid underlåtenhet att medverka i rättegång genom videokonferens. Å andra sidan torde ett system med påföljder bli ganska komplicerat och föra med sig ett inte obetydligt merarbete för domstolarna. Om det finns anledning att anta att någon inte kommer att medverka i en videokonferens bör rätten avstå från att använda denna möjlighet och i stället kalla den som skall delta i sammanträdet eller förhandlingen på vanligt sätt. Detta gäller för såväl parter som andra som skall delta i rättegång genom videokonferens. Något uttalat behov av att införa ett påföljdssystem med sanktioner för underlåtenhet att medverka i rättegång genom videokonferens torde därmed inte föreligga.

Den som skall delta i en förhandling genom videokonferens kommer att få inställa sig till en lokal där den aktuella videokonferensutrustningen finns tillgänglig. Det kan tänkas att det uppstår kostnader för såväl resa till och från lokalen där videokonferensanläggningen finns som för förlorad arbetsinkomst. I flera fall har den som skall medverka i en rättegång rätt till ersättning för sin inställelse enligt rättegångsbalken eller ärendelagen. Samma regler bör gälla för dem som kallats att delta i en rättegång genom videokonferens och det bör därför införas en bestämmelse om det i försökslagen.

Regeringens förslag: Försöksverksamheten skall pågå i två år. Lagen skall träda i kraft den 1 januari 2000.

Försöksverksamheten skall utvärderas. Arbetet med utvärderingen skall ske fortlöpande och inledas i samband med ikraftträdandet av lagen.

Promemorians förslag innebär att bestämmelserna om användning av videoteknik förs in i rättegångsbalken. Lagändringarna skall enligt promemorian träda i kraft den 1 januari 1998.

Skälen för regeringens förslag: Syftet med försöksverksamheten är att få underlag för bedömningen i frågan om i vilken utsträckning videokonferensteknik bör kunna användas i rättegång i framtiden. Skälen för att låta införandet av videokonferensteknik i domstol inledas med en försöksverksamhet har redovisats i avsnitt 4.2. För att det skall vara möjligt att få ett bra beslutsunderlag bör försöksverksamheten pågå i två år. Arbetet med utvärderingen av försöksverksamheten bör inledas redan i samband med ikraftträdandet.

Det är nödvändigt att de domstolar som skall omfattas av försöksverksamheten får rimlig tid för att kunna installera nödvändig utrustning. Det är också nödvändigt att det finns personal vid domstolarna som har kompetens att hantera tekniken. För att domstolarna skall hinna vidta nödvändiga förberedelseåtgärder bör lagen träda i kraft den 1 januari 2000. Lagen bör gälla till utgången av år 2001.

7 Kostnadseffekter m.m.

Införandet av videokonferens i domstol kommer att innebära att det uppstår kostnader för införskaffande av videokonferensutrustning. Domstolsverket har gjort en beräkning av kostnaderna för en försöksverksamhet som omfattar ett begränsat antal domstolar och bedömt att kostnaden för den utrustning som behövs i domstolslokalerna kan finansieras inom ramen för domstolsväsendets verksamhet. Några ytterligare resurser behöver således inte tillföras domstolsväsendet.

För att en verksamhet med användning av videokonferens skall kunna fungera effektivt och ändamålsenligt krävs samverkan mellan flera myndigheter inom rättsväsendet. Sådan samverkan kräver ytterligare förberedelser och överväganden bl.a. i frågan hos vilka andra myndigheter – utöver domstolarna – videokonferensutrustning bör finnas. Regeringen avser att uppdra åt Domstolsverket att i samråd med myndigheter inom rättsväsendet utreda denna fråga.

1 § Vid handläggningen av mål och ärenden i de allmänna domstolar som regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Domstolsverket bestämmer får videokonferens användas på försök i enlighet med vad som föreskrivs i denna lag.

Av paragrafen framgår att videokonferens skall få användas på försök vid de allmänna domstolarna. De närmare skälen för att införa videokonferensteknik i rättegång har redovisats i avsnitt 4.2.

Bestämmelserna i lagen är tillämpliga i både under- och överrätt.

2 § En part får delta i ett sammanträde inför rätten enligt rättegångsbalken genom videokonferens

1. om det är lämpligt med hänsyn till ändamålet med partens inställelse och övriga omständigheter, eller

2. om sammanträdet annars skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att parten inställer sig i rättssalen.

Första stycket gäller inte för en tilltalad i tingsrätt om det finns anledning att döma till någon annan påföljd än böter, fängelse i högst tre månader, villkorlig dom eller skyddstillsyn eller sådana påföljder i förening. Med nämnda påföljder likställs förordnande enligt 34 kap. 1 § 1 brottbalken, om det inte i samband med förordnandet blir aktuellt att förklara villkorligt medgiven frihet förverkad i fråga om en strafftid som överstiger tre månader.

I första stycket anges under vilka förutsättningar parter kan delta i ett sammanträde genom videokonferens. Bestämmelsen är tillämplig i både brottmål och tvistemål och omfattar alla typer av sammanträden och förhandlingar. I lagtexten används dock genomgående ordet sammanträde (se Fitger, Rättegångsbalken I 6:1). Bestämmelsen är tillämplig i både under- och överrätt.

För tvistemålens del innebär det att parter har möjlighet att delta i såväl sammanträden under förberedelsen som vid huvudförhandling genom videokonferens.

I fråga om brottmålen gäller att åklagare, målsägande som väckt enskilt åtal, biträder ett allmänt åtal eller för talan jämte åklagaren, och tilltalade också har möjlighet att delta i sammanträden och förhandlingar genom videokonferens. Det innebär till exempel att det är möjligt för både åklagare och anhållna eller häktade att delta i häktningsförhandlingar genom videokonferens. Ett annat exempel är att en misstänkt har möjlighet att delta i en kvarstadsförhandling genom videokonferens.

För att deltagande i ett sammanträde eller en förhandling genom videokonferens överhuvudtaget skall vara möjligt fordras dock att en av de två förutsättningarna som anges i paragrafen är uppfyllda. Rätten måste göra bedömningen antingen att det är lämpligt med hänsyn till ändamålet med partens inställelse och övriga omständigheter eller att sammanträdet

annars skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att parten inställer sig i rättssalen.

I fråga om tvistemålen bör de uttalanden som gjorts om i vilka fall en part skall kunna närvara vid ett sammanträde per telefon tjäna som utgångspunkt, se prop. 1986/87:89 s. 200. Som redovisats i avsnitt 5.2 bör emellertid utrymmet för att kunna använda videokonferens vara större. Vid bedömningen av om det är lämpligt att låta en part delta i ett sammanträde för muntlig förberedelse i ett dispositivt tvistemål genom videokonferens bör hänsyn tas till intresset av att parterna vill uppnå en förlikning. Om det finns anledning att anta att eventuella förlikningsförhandlingar skulle försvåras på grund av användning av videokonferens bör man avstå från detta alternativ. I indispositiva mål bör parterna som regel inställa sig i rättssalen till förberedelsen.

I fråga om huvudförhandlingar torde möjligheten att använda videokonferens i första hand komma till användning i okomplicerade mål och mål som rör små värden. Ett exempel på mål som bör vara särskilt väl lämpade är tvistemål om felparkering, i vilka talan enligt lag skall väckas vid tingsrätten i den ort den olovliga parkeringen har ägt rum. Men det bör även finnas ett inte oväsentligt utrymme för att låta en part delta i en förhandling genom videokonferens i dispositiva tvistemål som rör större värden eller mer komplicerade förhållanden. Det är rätten som avgör om en part får delta i en förhandling genom videokonferens. Vid denna prövning bör rätten som regel höra om motparten har några invändningar. Om parterna i ett dispositiv tvistemål är ense om att videokonferens utgör ett godtagbart alternativ till ett vanligt sammanträde, för att sammanträdet annars skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av närvaro på vanligt sätt, torde rätten ofta kunna tillåta det. I indispositiva mål bör rätten var mer försiktig med att tillåta deltagande genom videokonferens.

När det gäller utformningen av 2 § första stycket har *Lagrådet* utvecklat sin mening något. Lagrådet har därvid uppmärksammat att den föreslagna utformningen av lagrummet ger utrymme för en varierande tillämpning. Som konstaterats i yttrandet har emellertid den föreslagna regleringen utformats med utgångspunkt i gällande reglering om användningen av telefon i rättegång. Den föreslagna regleringen är avsedd att utgöra ett komplement till bestämmelserna i rättegångsbalken och det finns ett intresse av att bestämmelserna i rättegångsbalken och den föreslagna försökslagen har en likartad utformning. Med hänsyn härtill och med beaktande av att erfarenheterna av regleringen om telefonanvändning i rättegång varit positiva anser regeringen att den föreslagna formuleringen av 2 § är ändamålsenlig.

Andra stycket innehåller vissa begränsningar såvitt avser en tilltalads möjlighet att kunna delta i en huvudförhandling genom videokonferens i tingsrätt. Av det stycket framgår att det inte är möjligt för en tilltalad att delta i en förhandling genom videokonferens i tingsrätt om det finns anledning att döma till annan påföljd än böter, fängelse i högst tre månader, villkorlig dom eller skyddstillsyn eller sådana påföljder i förening. Med nämnda påföljder likställs förordnande enligt 34 kap. 1 § 1 brottsbalken om det inte i samband med förordnandet blir aktuellt att

förklara villkorligt medgiven frihet förverkad i fråga om en strafftid som överstiger tre månader. Denna begränsning för den tilltalade att kunna delta i förhandlingen genom videokonferens stämmer i sak överens med vad som är föreskrivet i 46 kap. 15 § andra stycket rättegångsbalken om möjligheten att kunna avgöra ett mål i den tilltalade utevaro. Som redovisats i avsnitt 5.3.1 kan de uttalanden som gjorts i frågan om när det kan anses lämpligt att avgöra ett mål i den tilltalades utevaro inte utan vidare läggas till grund för bedömningen av om det är lämpligt att låta en tilltalad delta i en förhandling genom videokonferens. Utrymmet för att låta en tilltalad vara närvarande genom videokonferens bör vara större med hänsyn till att den tilltalade faktiskt deltar i förhandlingen. Om det finns behov för rätten att utreda den tilltalades personliga omständigheter för överväganden i påföljdsfrågan torde det inte sällan vara mindre lämpligt att den tilltalade deltar i förhandlingen genom videokonferens.

Någon motsvarande begränsning som finns i fråga om möjligheten att låta en tilltalad delta i en huvudförhandling genom videokonferens i tingsrätt, finns inte i hovrätt. Det innebär att en tilltalad kan delta i en huvudförhandling i brottmål genom videokonferens i hovrätt oberoende av vilken påföljd som det är fråga om i målet.

När de gäller unga lagöverträdare, i första hand unga lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år, bör utgångspunkten vara att de inte bör delta i förhandlingar genom videokonferens. De närmare skälen för det har redovisats i avsnitt 5.3.1.

Med stöd av denna paragraf kommer det även att vara möjligt att låta såväl åklagare som anhållna eller häktade att delta i en häkningsförhandling genom videokonferens. Den som vill inställa sig till en förhandling i rättssalen har emellertid rätt att göra det, se nedan kommentaren till 6 §. Om rätten bedömer att en anhållen eller häktad kan delta i en häkningsförhandling genom videokonferens bör den av praktiska skäl förvissa sig om att den anhållne eller häktade inte har någon invändning mot att delta på detta sätt.

3 § Utan hinder av vad som sägs i 16 kap. 2 § konkurslagen (1987:672) får den som skall kallas till ett sammanträde i ett konkursärende delta i sammanträdet genom videokonferens

1. om det är lämpligt med hänsyn till ändamålet med hans eller hennes inställelse och övriga omständigheter, eller

2. om sammanträdet annars skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att han eller hon inställer sig i rättssalen.

Av 16 kap. 2 § konkurslagen följer att rättegångsbalkens bestämmelser om tvistemål skall gälla i tillämpliga delar i konkursärenden, om inte något annat sägs i konkurslagen. Om handläggningen sker vid förhandling skall bestämmelserna i rättegångsbalken om huvudförhandling tillämpas, om inte sakens beskaffenhet motiverar avsteg från det.

Genom denna paragraf blir det möjligt att låta dem som skall kallas till sammanträden enligt konkurslagen att delta i sammanträdet eller förhandlingen genom videokonferens om någon av de två i paragrafen

angivna förutsättningarna är uppfyllda. Dessa förutsättningar stämmer överens med vad som är föreskrivet för parter i brottmål och tvistemål.

Det bör noteras att det i för närvarande inte finns någon möjlighet att använda telefon vid sammanträden i konkursärenden om det inte är fråga om bevisupptagning.

Videokonferens bör exempelvis kunna komma till användning för konkursborgenären vid konkursförhandlingar då konkursgäldenären med stor sannolikhet kommer att utebli. Som framgår i avsnitt 5.5 innebär denna bestämmelse att det kommer att finnas möjlighet att delta i ett edgångssammanträde genom videokonferens. Möjligheten att låta gäldenärer delta i edgångssammanträden genom videokonferens bör dock användas med försiktighet. Ett exempel där det kan tänkas vara lämpligt är då en likvidator skall avlägga ed. Men det kan även tänkas att det finns andra situationer då det kan vara lämpligt eller då kostnaderna för en inställelse inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att den som skall kallas kommer till domstolen.

4 § En part får delta i ett sammanträde enligt lagen (1996:242) om domstolsärenden genom videokonferens

1. om det är lämpligt med hänsyn till sammanträdetts ändamål och övriga omständigheter, eller

2. om sammanträdet skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att parten inställer sig i rättssalen.

Av denna paragraf följer att det är möjligt att använda videokonferens-teknik också vid sammanträden i domstolsärenden om någon av de två i paragrafen angivna förutsättningarna är uppfyllda. De angivna förutsättningarna stämmer i huvudsak överens med vad som är föreskrivet i 19 § lagen (1996:242) om domstolsärenden i fråga om möjligheten att hålla sammanträde per telefon.

5 § Bevisning får tas upp genom videokonferens

1. om det är lämpligt med hänsyn till bevisningens art och övriga omständigheter, eller

2. om bevisupptagning enligt reglerna i rättegångsbalken skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att bevisningen tas upp på ett sådant sätt.

Första stycket gäller även bevisupptagning enligt lagen (1996:242) om domstolsärenden.

I paragrafens första stycke anges under vilka förutsättningar det är möjligt att ta upp bevisning genom användning av videokonferens.

Paragrafen omfattar både bevisupptagning under huvudförhandling och utom huvudförhandling. Det är även möjligt att med stöd av denna paragraf ta upp bevisning genom videokonferens till framtida säkerhet. Användning av videokonferens vid bevisupptagning torde i första hand komma i fråga vid förhör med vittnen och målsägande. Med stöd av denna bestämmelse är det emellertid även möjligt att ta upp förhör med

parter och sakkunniga. Bevismedlet syn omfattas också av regleringen. Syn genom videokonferens kan tänkas komma till användning exempelvis i samband med ett sakkunnigförhör som sker genom videokonferens.

De uttalanden som gjorts om i vilka situationer det är lämpligt att låta bevisupptagning ske genom telefon bör tjäna som utgångspunkt för bedömningen av om det är lämpligt att ta upp bevisning genom videokonferens, se prop. 1986/87:89 s 220. Möjligheterna till värdering av bevisningen får inte bli lidande av att upptagningen sker genom videokonferens. Vid användning av videokonferens torde möjligheterna att kunna värdera bevisning typiskt sett vara bättre än vid användning av telefon och som redovisats i avsnitt 5.6 torde utrymmet för bevisupptagning genom videokonferens vara större än utrymmet för att kunna använda telefon. Videokonferens bör även kunna användas i fall målsägande eller vittnen på grund av rädsla eller fruktan för sin säkerhet inte anser sig kunna inställa sig i rättssalen. På de i avsnitt 5.6 redovisade skälen bör denna möjlighet emellertid användas med viss återhållsamhet.

Av *andra stycket* följer att bevisupptagning som sker med stöd av ärendelagen också omfattas av regleringen.

6 § I fråga om den som kallas till ett sammanträde genom videokonferens gäller inte bestämmelserna i rättegångsbalken, konkurslagen (1987:672) eller lagen (1996:242) om domstolsärenden om kallelser och förelägganden och om påföljder för utevaror. Kallelse till sammanträde genom videokonferens skall ske på det sätt som rätten finner lämpligt.

Den som har kallats att delta i en förhandling genom videokonferens men som motsätter sig att delta på detta sätt, har rätt att inställa sig i rättssalen.

Den som deltar i ett sammanträde genom videokonferens med stöd av denna lag skall anses ha inställt sig inför rätten.

I denna paragraf finns allmänna bestämmelser som gäller vid användning av videokonferens i rättegång.

Av *första stycket* följer att bestämmelserna i rättegångsbalken, konkurslagen (1987:672) eller lagen (1996:242) om domstolsärenden om förelägganden och påföljder för utevaror inte gäller. De närmare skälen för det har redovisats i avsnitt 5.7. Kallelse till sammanträde genom videokonferens skall i stället utformas på det sätt som rätten finner lämpligt. Det krävs inte att den som skall höras lämnar något samtycke. Om rätten finner att det finns förutsättningar att låta någon delta i en förhandling på detta sätt, skall domstolen kalla personen i fråga att inställa sig till den plats där den aktuella videokonferensutrustningen finns. Vid bedömningen av om det är lämpligt ligger självklart frågan om det är sannolikt att den som enligt rättens bedömning kan delta i en förhandling genom videokonferens kommer att delta på detta sätt. Om rätten bedömer att det finns risk för att den som skall delta på detta sätt inte kommer att medverka vid en videokonferens bör man avstå från att använda denna möjlighet. I de flesta fallen kommer initiativet till deltagande genom videokonferens sannolikt att komma från parten eller den som skall höras och frågan torde då inte vålla något större problem.

Av *andra stycket* framgår att den som inte vill delta i en förhandling genom videokonferens har rätt att få inställa sig till förhandlingen på vanligt sätt. Om den som får en kallelse att inställa sig till en videokonferens föredrar att komma till domstolen bör det ankomma på honom eller henne att underrätta rätten om det. Om det kommer fram något som gör att det finns anledning för rätten att anta att någon som har kallats att delta i en förhandling genom videokonferens inte kommer att medverka bör den dock inte förhålla sig passiv utan snarast möjligt vidta nödvändiga åtgärder för att förhandlingen skall kunna genomföras.

Som framgår av första stycket skall rätten utforma kallelsen på det sätt den finner det lämpligt. Av kallelsen bör dock framgå att den som kallats att delta i ett sammanträde genom videokonferens har rätt att inställa sig i rättssalen.

Av *sista stycket* framgår att den som deltar i ett sammanträde genom videokonferens med stöd av denna lag skall anses ha inställt sig inför rätten. Härav följer att den som deltar i ett sammanträde genom videokonferens skall anses ha inställt sig på samma sätt som om inställelsen rent faktiskt ägt rum i rättssalen. Det innebär exempelvis att en part som deltar i ett sammanträde genom videokonferens och inställer sig genom ett ombud i rättssalen, skall anses ha inställt sig både personligen och genom ombud inför rätten. Det innebär vidare att om en part företräds av en ställföreträdare eller ett ombud som deltar i sammanträdet genom videokonferens så har parten inställt sig inför rätten genom ställföreträdaren eller ombudet.

7 § Den som har kallats till ett sammanträde genom videokonferens har rätt till ersättning i enlighet med vad som sägs i rättegångsbalken eller lagen (1996:242) om domstolsärenden.

De som kallats att delta i ett sammanträde genom videokonferens kommer att – i stället för att inställa sig till den domstol där sammanträdet eller förhandlingen äger rum – få inställa sig i den lokal där videokonferensutrustningen finns. Det kommer följaktligen att kunna uppstå kostnader för den som kallas att delta i ett sammanträde eller förhandling genom videokonferens. Av denna paragraf följer att den som har kallats till ett sammanträde på detta sätt har rätt till ersättning i enlighet med vad som sägs i rättegångsbalken och lagen (1996:242) om domstolsärenden.

8 § Utan hinder av vad som sägs i 5 kap. 9 § rättegångsbalken om förbud mot fotografering får videokonferens användas i enlighet med vad som föreskrivs i denna lag.

Enligt 5 kap. 9 § rättegångsbalken är det förbjudet att fotografera i rättssalen. För att bestämmelserna i försökslagen inte skall stå i strid mot det så kallade fotograferingsförbudet i rättegångsbalken måste dessa undantas från förbudet. Genom denna bestämmelse möjliggörs användning av videokonferensutrustning i rättssalen.

1 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken

dels att 5 kap. 9 §, 9 kap. 5 §, 42 kap. 20 §, 43 kap. 8§, 45 kap. 13 §, 46 kap. 7 §, 50 kap. 10 §, 51 kap. 10 §, 52 kap. 11 § och 55 kap. 15 § skall ha följande lydelse,

dels att det i balken skall införas fyra nya paragrafer, 11 kap. 4 a §, 20 kap. 14 a §, 21 kap. 1 a § och 35 kap. 15 §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 kap.**9 §¹**

Det ankommer på rättens ordförande att upprätthålla ordningen vid rättens sammanträden och att meddela de föreskrifter som behövs. Han får utvisa den som stör förhandlingen eller på annat sätt uppträder otillbörligt. Han får också begränsa antalet åhörare i rättssalen för att undvika trängsel. Rätten får förbjuda att annan tar upp förhör på fonetisk väg, om det kan antas att upptagningen så besvärar den som hörs att det blir till men för utredningen. *Fotografi får inte tas i rättssalen.*

Det ankommer på rättens ordförande att upprätthålla ordningen vid rättens sammanträden och att meddela de föreskrifter som behövs. Han får utvisa den som stör förhandlingen eller på annat sätt uppträder otillbörligt. Han får också begränsa antalet åhörare i rättssalen för att undvika trängsel. Rätten får förbjuda att annan tar upp förhör på fonetisk väg, om det kan antas att upptagningen så besvärar den som hörs att det blir till men för utredningen. *Fotografering eller annan bildupptagning får inte ske i rättssalen i andra fall än som avses i 11 kap. 4 a §, 20 kap. 14 a § första stycket, 21 kap. 1 a § och 35 kap. 15 §.*

Om någon som har utvisats tränger sig in i rättssalen eller om någon i övrigt inte lyder en tillsägelse som har meddelats för att upprätthålla ordningen får rätten förordna att han omedelbart skall tas i häkte och kvarhållas där så länge sammanträdet varar, dock inte längre än tre dagar.

Om säkerhetskontroll vid domstolsförhandlingar finns särskilda föreskrifter.

¹ Senaste lydelse 1981:1065.

9 kap.
5 §²

Den som vid sammanträde inför rätten stör förhandlingen eller fotograferar i rättssalen eller bryter mot föreskrift eller förbud, som har meddelats med stöd av 5 kap. 9 §, döms till penningböter. Till samma straff döms den som muntligen inför rätten eller i rättegångsskrift uttalar sig otillbörligt.

Den som vid sammanträde inför rätten stör förhandlingen eller, *i strid mot 5 kap. 9 §*, fotograferar i rättssalen eller bryter mot föreskrift eller förbud, som har meddelats med stöd av 5 kap. 9 §, döms till penningböter. Till samma straff döms den som muntligen inför rätten eller i rättegångsskrift uttalar sig otillbörligt.

11 kap.

4 a §

En part får infinna sig vid en förhandling inför rätten genom bild- och ljudöverföring

1. om det är lämpligt med hänsyn till ändamålet med hans inställelse och övriga omständigheter, eller

2. om förhandlingen annars skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att parten är närvarande på vanligt sätt.

Under samma förutsättningar som anges i första stycket får en part infinna sig genom telefon vid ett sammanträde för förberedelse och vid en huvudförhandling i förenklad form som hålls i omedelbart samband med förberedelsesammanträdet.

Reglerna i denna balk om kallelser och förelägganden och om påföljder för utevaro gäller inte för en part som får infinna sig vid rätten genom bild- och ljudöverföring eller genom telefon.

² Senaste lydelse 1991:241.

20 kap.

14 a §

Åklagaren får infinna sig vid rättens förhandlingar genom bild- och ljuöverföring.

Vad i 11 kap. 2–5 §§ är stadgat om part och ställföreträdare i tvistemål tillämpas beträffande målsägande, även om han ej för talan.

Om rättegångsombud för målsägande gäller vad i 12 kap. är stadgat.

21 kap.

1 a §

Den misstänkte får infinna sig vid en förhandling inför rätten genom bild- och ljudöverföring

1. om det är lämpligt med hänsyn till ändamålet med hans inställelse och övriga omständigheter, eller

2. om förhandlingen annars skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att han är närvarande på vanligt sätt.

Första stycket gäller inte

1. häktningsförhandlingar i tingsrätt

2. huvudförhandlingar i tingsrätt i mål där det finns anledning att döma till annan påföljd än böter.

Under samma förutsättningar som anges i första stycket får den misstänkte infinna sig genom telefon vid ett sammanträde för förberedelse och ett sammanträde enligt 52 kap.

Reglerna i denna balk om kallelser och förelägganden och om påföljder för utevaro gäller inte för en misstänkt som får infinna sig vid rätten genom bild- och ljudöverföring eller genom telefon.

35 kap.

15 §

Bevisning får tas upp genom bild- och ljudöverföring eller genom telefon

1. om det är lämpligt med hänsyn till bevisningens art och övriga omständigheter, eller

2. om bevisupptagning enligt vanliga regler skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att bevisningen tas upp på sådant sätt.

Vid bevisupptagning genom bild- och ljudöverföring eller genom telefon gäller inte reglerna i denna balk om kallelser och förelägganden och om påföljder för utevaro.

42 kap.

20 §³

Så snart förberedelsen avslutats skall rätten, om målet inte avgjorts enligt 18 §, bestämma tid för huvudförhandling, om möjligt efter samråd med parterna. Huvudförhandling för handläggning av rättegångsfråga eller del av saken, som kan avgöras särskilt, får hållas även om förberedelsen av målet i övrigt inte har avslutats.

Rätten skall så snart som möjligt bestämma tid för huvudförhandling. Huvudförhandling för handläggning av rättegångsfråga eller del av saken, som kan avgöras särskilt, får hållas även om förberedelsen av målet i övrigt inte har avslutats.

Huvudförhandlingen får med parternas samtycke hållas i förenklad form, om det är möjligt med hänsyn till reglerna i 43 kap. 2 §. Sådan huvudförhandling kan äga rum i omedelbart samband med förberedelsen eller, under förutsättning att samma domare sitter i rätten, inom femton dagar från den dag då den muntliga förberedelsen avslutades. Oavsett parternas samtycke får huvudförhandling i förenklad form hållas i omedelbart samband med förberedelsen, om saken är uppenbar.

Om muntlig förberedelse hålls per telefon, får även huvudförhandling i förenklad form hållas per telefon i omedelbart samband med förberedelsen.

³ Senaste lydelse 1987:747. Ändringen innebär bl.a. att tredje stycket upphävs.

Vid huvudförhandling i förenklad form skall vad som ägt rum under det sammanträde då den muntliga förberedelsen avslutades anses ha ägt rum även vid huvudförhandlingen utan att det behöver upprepas vid denna. Prop. 1998/99:65
Bilaga 1

43 kap.

8 §⁴

Sedan parterna utvecklat sin talan, skall bevisningen förebringas.

Skall en part höras i bevissyfte, bör förhöret äga rum innan vittnesbevisning tas upp rörande den omständighet förhöret gäller.

Rätten får förordna att skriftliga bevis skall anses upptagna vid huvudförhandlingen utan att de läses upp vid denna. Detta får ske endast om parterna medger det, rättens ledamöter tagit del av bevisen och det inte är olämpligt med hänsyn till omständigheterna.

Bevisning får vid huvudförhandling tas upp per telefon, om det är lämpligt med hänsyn till bevisningens art och övriga omständigheter eller om bevisupptagning enligt vanliga regler skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att bevisningen tas upp på sådant sätt. Vid bevisupptagning per telefon gäller inte reglerna i denna balk om kallelser och förelägganden och om påföljder för utevaro.

45 kap.

13 §⁵

Om särskilda skäl föreligger, får rätten hålla sammanträde för förberedelse med parter och andra som berörs. I fråga om kallelse av parter skall 15 § tillämpas.

Uteblir någon som kallats till sammanträdet, får detta ändå hållas, om det främjar förberedelsens syfte. Om den som uteblivit förelagts vite, får rätten besluta att nytt vite skall föreläggas eller att han skall hämtas till rätten.

Vad som sägs om sammanträde per telefon i 42 kap. 10 § skall gälla även vid sammanträde enligt denna paragraf.

46 kap.

7 §⁶

Rätten får förordna att skriftliga bevis skall anses upptagna vid huvudförhandlingen utan att de läses upp vid denna. Detta får ske endast

⁴ Senaste lydelse 1987:747. Ändringen innebär att fjärde stycket upphävs.

⁵ Senaste lydelse 1987:747. Ändringen innebär att tredje stycket upphävs.

⁶ Senaste lydelse 1987:747. Ändringen innebär att andra stycket upphävs.

om parterna medger det, rättens ledamöter tagit del av bevisen och det inte är olämpligt med hänsyn till omständigheterna.

Prop. 1998/99:65
Bilaga 1

Bevisning får vid huvudförhandling tas upp per telefon, om det är lämpligt med hänsyn till bevisningens art och övriga omständigheter eller om bevisupptagning enligt vanliga regler skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att bevisningen tas upp på sådant sätt. Vid bevisupptagning per telefon gäller inte reglerna i denna balk om kallelser och förelägganden och om påföljder för utevaror.

50 kap.

10 §⁷

Hovrätten skall sända över svarsskrivelsen till klaganden.

Om det behövs, får hovrätten besluta om ytterligare skriftväxling under förberedelsen. Hovrätten får också meddela närmare bestämmelser om skriftväxlingen och därvid bestämma i vilket avseende parten skall yttra sig. En part får föreläggas att ge in mer än en skrivelse endast om det finns särskilda skäl.

Under förberedelsen får sammanträde hållas, om det behövs för en ändamålsenlig handläggning av målet.

Vad som sagts om sammanträde per telefon i 42 kap. 10 § skall gälla även vid sammanträde enligt denna paragraf.

51 kap.

10 §⁸

Hovrätten skall sända över svarsskrivelsen till klaganden. Uppgift om målsägandes eller vittnens ålder, yrke och bostadsadress som saknar betydelse för åtalet skall inte framgå av de handlingar som sänds över till den tilltalade i mål om allmänt åtal.

Om det behövs, får hovrätten besluta om ytterligare skriftväxling under förberedelsen. Hovrätten får också meddela närmare bestämmelser om skriftväxlingen och därvid bestämma i vilket avseende parten skall yttra sig. En part får föreläggas att ge in mer än en skrivelse endast om det finns särskilda skäl.

Under förberedelsen får sammanträde hållas, om det behövs för en ändamålsenlig handläggning av målet. Hovrätten får besluta att den som är anhållen eller häktad skall inställas till sammanträdet.

⁷ Senaste lydelse 1994:1034. Ändringen innebär att fjärde stycket upphävs.

⁸ Senaste lydelse 1994:1034. Ändringen innebär att fjärde stycket upphävs.

Vad som sagts om sammanträde per telefon i 45 kap. 13 § och 47 kap. 10 § skall gälla även vid

Prop. 1998/99:65
Bilaga 1

sammanträde enligt denna paragraf.

52 kap.

11 §⁹

Om det är nödvändigt för utredningen i målet att en part eller någon annan hörs muntligen, får hovrätten besluta om detta på lämpligt sätt. Hovrätten skall besluta att den som är anhållen eller häktad skall inställas till förhöret.

Det som sägs i 43 kap. 8 § fjärde stycket gäller även vid ett förhör enligt första stycket.

Om hovrätten beslutat häkta någon som inte är personligen närvarande vid rätten, skall 24 kap. 17 § tredje och fjärde styckena tillämpas.

55 kap.

15 §¹⁰

Vid rättegången i Högsta domstolen skall i övrigt följande bestämmelser tillämpas:

1. i tvistemål, 50 kap. 10 § *tredje och fjärde styckena*, 12 §, 14–22 §§, 24 § och 25 § första och andra styckena och

1. i tvistemål, 50 kap. 10 § *tredje stycket*, 12 §, 14–22 §§, 24 § och 25 § första och andra styckena och

2. i brottmål, 51 kap. 8 § *fjärde stycket*, 10 § *tredje och fjärde styckena*, 12 §, 14–22 §§, samt 23 a, 24, 25 och 30 §§.

2. i brottmål, 51 kap. 8 § *fjärde stycket*, 10 § *tredje stycket* 12 §, 14–22 §§, samt 23 a, 24, 25 och 30 §§.

Det som sägs i 50 kap. 26-29 §§ rörande tvistemål samt i 51 kap. 26-29 §§ rörande brottmål om undanröjande av tingsrätts dom och om återförvisning gäller för Högsta domstolen i fråga om lägre rätts dom.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1998.

⁹ Senaste lydelse 1994:1034. Ändringen innebär att andra stycket upphävs.

¹⁰ Senaste lydelse 1994:1034.

Härigenom föreskrivs att 16 kap. 2 § konkurslagen skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

16 kap.

2 §

I konkursärenden gäller rättegångsbalkens bestämmelser om tvistemål i tillämpliga delar, om inte något annat sägs i denna lag. Sker handläggningen vid förhandling, tillämpas bestämmelserna om huvudförhandling i tvistemål, om inte sakens beskaffenhet motiverar avsteg därifrån.

Om den som har kallats till en förhandling uteblir, hindrar det inte att den fråga som förhandlingen gäller prövas och avgörs.

Vid ett sammanträde för prövning av en konkursansökan får parterna infinna sig genom bild- och ljudöverföring eller genom telefon under de förutsättningar som anges i 11 kap. 4 a § första stycket rättegångsbalken.

Den som skall infinna sig vid sammanträde inför rätten under handläggningen av konkursen får göra det genom bild- och ljudöverföring eller genom telefon under de förutsättningar som anges i 11 kap. 4 a § första stycket rättegångsbalken.

Rättens avgörande sker genom beslut.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1998.

Härigenom föreskrivs att 19, 23, 24 och 25 §§ lagen (1996:242) om domstolsärenden skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

19 §

Ett sammanträde får hållas på telefon, om det är lämpligt med hänsyn till sammanträdet's ändamål och övriga omständigheter eller om ett sammanträde inför domstolen skulle medföra kostnader och olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att sammanträdet hålls inför domstolen.

En part får infinna sig vid ett sammanträde genom bild- och ljudöverföring eller genom telefon

1. om det är lämpligt med hänsyn till ändamålet med hans inställelse och övriga omständigheter, eller

2. om sammanträdet annars skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att parten är närvarande på vanligt sätt.

För sammanträden som hålls på telefon gäller inte bestämmelserna i 18 §.

Reglerna i 18 och 20 §§ gäller inte för en part som får infinna sig genom bild- och ljudöverföring eller genom telefon.

23 §

I fråga om bevisning i allmänhet tillämpas 35 kap. 1–7 och 10–12 §§ rättegångsbalken.

I fråga om bevisning i allmänhet tillämpas 35 kap. 1–7, 10–12 och 15 §§ rättegångsbalken.

Skriftliga handlingar vilka åberopas som bevis skall ges in till domstolen utan dröjsmål. Detsamma gäller sådana föremål vilka åberopas som bevis och kan flyttas till domstolen. Om det behövs får domstolen förelägga den part som åberopat beviset att inom en viss tid ge in detta. I föreläggandet skall det tas in en upplysning om att ärendet kan komma att avgöras även om parten inte gett in beviset.

Vid sammanträde får vittnesförhör hållas. Förhöret får hållas under ed. I övrigt tillämpas 36 kap. 1–18 och 20–25 §§ rättegångsbalken på förhöret.

Förhöret får hållas på telefon, om det är lämpligt med hänsyn till bevisningens art och övriga omständigheter eller om bevisupptagning vid ett sammanträde inför domstolen skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att bevisningen tas upp på sådant sätt. Vid bevisupptagning på telefon gäller inte rättegångsbalkens bestämmelser om kallelser och förelägganden och om påföljder för utevaro.

25 §

I fråga om skriftliga bevis tillämpas 38 kap. 1–5 och 7–9 §§ rättegångsbalken. I fråga om syn tillämpas 39 kap. 1 och 4–5 §§ rättegångsbalken. I fråga om sakkunnig tillämpas 40 kap. rättegångsbalken, dock inte hänvisningen i 11 § till 36 kap. 19 § rättegångsbalken. *Förhör med sakkunniga får hållas på telefon enligt 24 § andra stycket.*

I fråga om skriftliga bevis tillämpas 38 kap. 1–5 och 7–9 §§ rättegångsbalken. I fråga om syn tillämpas 39 kap. 1 och 4–5 §§ rättegångsbalken. I fråga om sakkunnig tillämpas 40 kap. rättegångsbalken, dock inte hänvisningen i 11 § till 36 kap. 19 § rättegångsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1998.

¹ Ändringen innebär att andra stycket upphävs.

Förteckning över remissinstanser som har yttrat sig över departementspromemorian Domstolsförfarandet Förslag till förbättringar (Ds 1997:7)

Yttranden över departementspromemorian har avgetts av Riksdagens ombudsmän, Svea hovrätt, Hovrätten över Skåne och Blekinge, Hovrätten för Övre Norrland, Stockholms tingsrätt, Södertälje tingsrätt, Falu tingsrätt, Linköpings tingsrätt, Lunds tingsrätt, Halmstads tingsrätt, Göteborgs tingsrätt, Sundsvalls tingsrätt, Kammarrätten i Göteborg, Länsrätten i Gävleborgs län, Justitiekanslern, Domstolsverket, Riksåklagaren, Rikspolisstyrelsen, Kriminalvårdsstyrelsen, Brottsoffermyndigheten, Konsumentverket, Juridiska fakultetsnämnden vid Lunds universitet, Sveriges advokatsamfund, Sveriges Domareförbund, Nämndemannaförbundet, Föreningen jurister vid Sveriges allmänna advokatbyråer, Sammanslutningen för Sveriges Juridiska Byråer, Brottsofferjourernas Riksförbund (BOJ), Riksorganisation för kvinnojourer i Sverige (ROKS), ST-Domstol, Kvinnohuset i Örebro.

Förteckning över remissinstanser som har yttrat sig över betänkandet Brottsoffer Vad har gjorts? Vad bör göras? (SOU 1998:40)

Yttranden över Brottsofferutredningens betänkande Brottsoffer Vad har gjorts? Vad bör göras? (SOU 1998:40) har avgetts av Riksdagens ombudsmän, Svea hovrätt, Hovrätten över Skåne och Blekinge, Stockholms tingsrätt, Helsingborgs tingsrätt, Göteborgs tingsrätt, Växjö tingsrätt, Örebro tingsrätt, Gävle tingsrätt, Sundsvalls tingsrätt, Luleå tingsrätt, Justitiekanslern, Domstolsverket, Rättshjälpsmyndigheten, Riksåklagaren, Rikspolisstyrelsen, Kriminalvårdsstyrelsen, Ekobrottsmyndigheten, Brottsförebyggande rådet, Brottsoffermyndigheten, Riksförsäkringsverket, Socialstyrelsen, Rättsmedicinalverket, Folkhälsoinstitutet, Statens institutionsstyrelse, Barnombudsmannen, Riksskatteverket, Nämndemännens Riksförbund, Juridiska fakulteten vid Uppsala universitet, Medicinska fakulteten vid Linköpings universitet, Samhällsvetenskapliga fakulteten vid Lunds universitet, Kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet, Svenska kommunförbundet, Huddinge kommun, Lunds kommun, Göteborgs kommun, Kalmar kommun, Östersunds kommun, Kiruna kommun, Landstingsförbundet, Stockholms läns landsting, Västernorrlands läns landsting, Rikskvinnocentrum, Svenska Läkarsällskapet, Sveriges Läkarförbund, Sveriges Akademikers centralorganisation, Landsorganisationen i Sverige, Svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges advokatsamfund, Sveriges Domareförbund, Vårdförbundet SHSTF, Föreningen Sveriges Socialchefer, Sveriges Psykologförbund, Försäkringsförbundet, Svensk Handel, Svenska kyrkans centralstyrelse, Brottsofferjourernas riksförbund, Riksorganisationen för kvinnojourer i Sverige, Sveriges Kvinnojourers riksförbund, Rädda Barnens riksorganisation, Riksförbundet Barnens Rätt i Samhället (BRIS), Svenska Röda Korset, Sveriges Riksförbund för brottsdrabbade resenärer, Föreningen Brottsoffer, Riksorganisationen för anhöriga till våldsdödade, Umeå Brottsofferjour, Finansförbundet.

Föslag till lag om videokonferens i rättegång

Härigenom föreskrivs följande

1 § Vid handläggningen av mål och ärenden i de allmänna domstolar som regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Domstolsverket bestämmer får videokonferens användas på försök i enlighet med vad som föreskrivs i denna lag.

2 § En part får delta i ett sammanträde inför rätten enligt rättegångsbalken genom videokonferens

1. om det är lämpligt med hänsyn till ändamålet med partens inställelse och övriga omständigheter, eller
2. om sammanträdet annars skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att parten inställer sig i rättssalen.

Första stycket gäller inte för en tilltalad i tingsrätt om det finns anledning att döma till någon annan påföljd än böter, fängelse i högst tre månader, villkorlig dom eller skyddstillsyn eller sådana påföljder i förening. Med sådana påföljder likställs förordnande enligt 34 kap. 1 § 1 brottsbalken, om det inte i samband med förordnandet blir aktuellt att förklara villkorligt medgiven frihet förverkad i fråga om en strafftid som överstiger tre månader.

3 § Utan hinder av vad som sägs i 16 kap. 2 § konkurslagen (1987:672) får den som skall kallas till ett sammanträde i ett konkursärende delta i sammanträdet genom videokonferens

1. om det är lämpligt med hänsyn till ändamålet med hans eller hennes inställelse och övriga omständigheter, eller
2. om sammanträdet annars skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att han eller hon inställer sig i rättssalen.

4 § En part får delta i ett sammanträde enligt lagen (1996:242) om domstolsärenden genom videokonferens

1. om det är lämpligt med hänsyn till sammanträdets ändamål och övriga omständigheter, eller
2. om sammanträdet skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att parten inställer sig i rättssalen.

5 § Bevisning får tas upp genom videokonferens

1. om det är lämpligt med hänsyn till bevisningens art och övriga omständigheter, eller

2. om bevisupptagning enligt reglerna i rättegångsbalken skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att bevisningen tas upp på ett sådant sätt.

Första stycket gäller även bevisupptagning enligt lagen (1996:242) om domstolsärenden.

6 § I fråga om den som kallas till ett sammanträde genom videokonferens gäller inte bestämmelserna i rättegångsbalken, konkurslagen (1987:672) och lagen (1996:242) om domstolsärenden om kalleiser och förelägganden och om påföljder för utevaro. Kallelse till sammanträde genom videokonferens skall ske på det sätt som rätten finner lämpligt.

Den som har kallats att delta i en förhandling genom videokonferens men som motsätter sig att delta på detta sätt, har rätt att inställa sig i rättssalen.

Den som deltar i ett sammanträde genom videokonferens med stöd av denna lag skall anses ha inställt sig inför rätten.

7 § Den som har kallats till ett sammanträde genom videokonferens har rätt till ersättning i enlighet med vad som sägs i rättegångsbalken och lagen (1996:242) om domstolsärenden.

8 § Utan hinder av vad som sägs i 5 kap. 9 § rättegångsbalken om förbud mot fotografering får videokonferens användas i enlighet med vad som föreskrivs i denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2000 och gäller till utgången av år 2001.

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 1999-02-18

Närvarande: f.d. justitierådet Per Jermsten, justitierådet Ingegerd Westlander, regeringsrådet Susanne Billum.

Enligt en lagrådsremiss den 4 februari 1999 (Justitiedepartementet) har regeringen beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till lag (1999:000) om försöksverksamhet med videokonferens i rättegång.

Förslaget har inför Lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Monika Sörbom.

Förslaget föranleder följande yttrande av *Lagrådet*:

Den föreslagna lagen har utformats med utgångspunkt bl.a. i gällande reglering om användningen av telefon i rättsskipningen och möjligheterna att pröva brottmål i den tilltalades utvaro.

I förhållande till promemorians förslag innebär remissen en väsentlig utvidgning av de formella förutsättningarna att använda videokonferens i brottmål. Det blir bl.a. tillåtet att utnyttja den nya tekniken i fall som i praktiken förmodligen blir ganska ovanliga, t.ex. vid huvudförhandling i brottmål i vilket påföljden kan bli relativt sträng – och i överrätt mycket sträng – samt vid förhandling där en fråga om häktning behandlas för första gången. Eftersom det gäller en försöksverksamhet är det i och för sig naturligt att den föreslagna regleringen medger att erfarenheterna från verksamheten kan bli så omfattande och allsidiga som möjligt.

Enligt vad som upplysts under föredragningen inför Lagrådet avses åtta tingsrätter och tre hovrätter medverka i den tvååriga försöksverksamheten. Med hänsyn härtill och till vad som nyss anförts om de formella förutsättningarna att använda den nya tekniken i brottmål, finner Lagrådet anledning fästa uppmärksamheten på hur 2 § första stycket i förslaget har utformats. Den naturliga tolkningen av bestämmelsen är att prövningen primärt alltid gäller lämplighetsfrågan (1). Den därpå eventuellt följande bedömningen gäller om sammanträdet ”annars skulle medföra kostnader eller olägenheter” av viss betydenhet. En sådan alternativ prövning förutsätts således bli aktuell endast i fall där det ansetts tveksamt, mindre lämpligt eller till och med direkt olämpligt med en videokonferens. Den därvid nödvändiga avvägningen skall ske inom ramen för en bedömning huruvida kostnaderna eller olägenheterna ”inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att parten inställer sig i rättssalen.” Enligt Lagrådets mening visar det sagda att utrymmet för en alternativ bedömning enligt punkt 2 i stycket i praktiken kan bli ytterst varierande.– I mer extrema fall skulle det rent av kunna te sig stötande att överhuvudtaget beakta kostnadsaspekter.

Då det nyss anförda i sig framstår som tämligen självklart och det i remissen betonats att resultaten av försöksverksamheten skall utvärderas fortlöpande, och inledas redan i samband med lagens ikraftträdande, har Lagrådet emellertid inga avgörande invändningar mot den föreslagna regleringen.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 4 mars 1999

Närvarande: statsministern Persson, ordförande, och statsråden Freivalds, Lindh, Sahlin, von Sydow, Klingvall, Östros, Engqvist, Rosengren, Larsson, Wärnersson, Lejon, Lövdén

Föredragande: statsrådet Freivalds

Regeringen beslutar proposition 1998/99:65 Videokonferens i rättegång.